

Humanitær intervensjon

Kandidatnummer: 560

Leveringsfrist: 25.04.2007

Semester: Vår 07

Veileder: Kjetil Mujezinovic Larsen

Til sammen 16580 ord

23.11.2007

<u>1</u>	<u>INNLEDNING.....</u>	<u>2</u>
1.1	Rettskilder	3
<u>2</u>	<u>HVA ER DET RETTSLIGE GRUNNLAGET TIL HUMANITÆRE INTERVENSJONER?</u>	<u>4</u>
2.1	Menneskerettighetene som selvstendig hjemmel for humanitær intervensjon.....	4
2.2	Forente Nasjoner (FN)	6
2.2.1	Generalforsamlingen.....	7
2.2.2	Sikkerhetsrådet	8
2.2.3	Rammene for maktbruk etter kapittel VII.....	8
2.2.4	Sikkerhetsrådets adgang til humanitær intervensjon for beskyttelse av menneskerettighetene.....	10
2.2.5	Sikkerhetsrådets adgang til humanitær intervensjon etter artikkel 42	13
2.2.6	Regionale organisasjoner mulighet til humanitær intervensjon etter artikkel 52(1)	30
2.2.7	Selvforsvar.....	31
2.2.8	Restriktiv eller absolutt tolkning av maktforbudet etter artikkel 2(4).....	33
2.3	Andre traktater som rettsgrunnlag.....	39
2.4	Sedvane.....	41
<u>3</u>	<u>LEGALISERING AV ENSIDIG HUMANITÆR INTERVENSJON ELLER BEHOLDE STATUS QUO?.....</u>	<u>47</u>
<u>4</u>	<u>OPPSUMMERING AV HOVEDFUNN OG IMPLIKASJONER FREMOVER.</u>	<u>53</u>
<u>5</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>54</u>

1 Innledning

Temaet for denne oppgaven er humanitære intervensjoner. Oppgaven tar sikte på å stille og besvare spørsmål om det rettslige grunnlaget til både kollektive og ensidige humanitære intervensjoner. Ordet kollektiv er brukt om intervensjoner gjennom FN, mens ensidig betyr en intervensjon utført uten FN-regi.

Temaet er valgt fordi det på mange måter er et usikkert, vanskelig og omstridt tema, samtidig som det på den andre siden er viktig, spennende og ikke minst interessant. Hovedhensikten med oppgaven er å belyse den uklare rettstillingen til humanitære intervensjonen og fastlegge og vurdere rammene. Fokuset vil også til dels være om den burde være slik.

Ordet intervensjon kommer av det latinske ”*intervenire*” som betyr ”komme mellom”, det å tre imellom eller gripe inn i andres sak. Innen folkeretten bruker man ordet om en stats innblanding i en annen stats anliggende på ulike grunnlag, f.eks. politisk eller militært. Ved humanitær intervensjon blander en seg inn i en stats anliggende ved trussel eller bruk av makt. Formålet må være humant, menneskevennlig, m.a.o. på en eller annen måte beskytte sivilbefolkningen.

Fra rettslitteraturen finner vi en humanitær intervensjon er definert ”en eller flere staters militære inngripen i en annen stat for å verne om grunnleggende menneskerettigheter”.¹

I Holzgreffe (2003)² finner vi en mer konkret definisjon ”the threat or use of force across state borders by a state (or group of states) aimed at preventing or ending widespread and grave violations of the fundamental human rights of individuals other than its own citizens, without the permission of the state within whose territory force is applied”.

Den siste definisjonen treffer bedre det jeg tar sikte på å redegjøre for og vurdere.

Intervensjoner der operasjonen er en rent fredsbevarende eller for å unnsette egne borgere

¹ Ruud (2002) s.186

² Holzgreffe (2003) s.18

faller utenfor, samt ulike andre virkemidler enn militære aksjoner. Oppgaven starter med en redegjørelse om menneskerettigheters juridiske stilling. Deretter vil jeg se på hva slags grunnlag og i eventuelt hvilke tilfeller FN-pakten gir til å kunne intervenere humanitært. Således tar jeg for meg grunnlaget for ensidig humanitær intervensjon og ender oppgaven med en drøftelse om den nåværende situasjonen er den beste, eller om det er ønskelig eller mulig å forandre noe.

1.1 Rettskilder

Rettskildene jeg har benyttet meg av er traktater/konvensjoner, sedvane, rettspraksis (folkerettslig), juridisk teori og reelle hensyn. Jeg har også tatt for meg praksis og resolusjoner fra Generalforsamlingen og Sikkerhetsrådet i FN. Av traktater/konvensjoner er FN-pakten omtalt mest. En stor betydning har også menneskerettskonvensjoner og Menneskerettserklæringen (dog ikke traktat), samt NATO-pakten. Sedvaneretten er særlig belyst gjennom juridisk teori, som for øvrig går for alle de andre rettskildene også.. Av rettspraksis vil dommene fra den internasjonale straffedomstolen (ICJ) være av størst betydning. Resolusjoner og andre vedtak fra FN organene er tilgjengelige på internett men også, som deres praksis, belyst i rettsteorien. Reelle hensyn har spilt en rolle både som argumentbærer og mer konkret i hensyn bak bestemmelser.

2 Hva er det rettslige grunnlaget til humanitære intervensjoner?

Folkeretten bygger på et kjerneprinsipp om staters suverenitet. Stater er i folkeretten bare underkastet sin egen vilje. Det innebærer blant annet et forbud mot å gripe inn i andre staters internt anliggende, uten samtykke. Folkeretten bygger også på et maktforbudet som begrenser staters adgang til bruk av makt.³ Humanitær intervensjon krenker statens suverene råderett ved bruk av makt, så spørsmålet er da om det finnes hjemmel for å modifisere eller gjennomskjære statssuverenitetsprinsippet og maktforbudet.

2.1 Menneskerettighetene som selvstendig hjemmel for humanitær intervensjon.

Selve ordet ”menneskerettigheter” kan gi inntrykk av noe universalt og ukrenkelig som kan og skal beskyttes, og kanskje også med alle mulige midler. Definisjonen av menneskerettigheter er vanskelig, men et godt forsøk er ”fundamentale rettigheter som er viktige for enkeltindivids frihet og livsutfoldelse”.⁴ Denne definisjonen gir ikke noe mindre forhåpning om en utstrakt beskyttelse.

Verdenserklæringen av 1948 var den første erklæringen om menneskerettighetene av universal karakter. Dette dokument var først og fremst et politisk dokument uten juridiske proporsjoner. Dette er både dens styrke og dens svakhet. Selv om ingen ble juridisk bundet var det ikke den gang mulighet å få til en slik katalogisering og gi menneskeheten så omfattende menneskerettigheter som den inneholder. Erklæringen er dog veldig generell slik at det ikke er presist nok for kontroll og sanksjoner.⁵

Konvensjonene av 1966 omfatter to instrumenter, nemlig de sosiale og politiske rettigheter (SP) og de økonomiske, sosiale og kulturelle (ØSK). SP skulle gjennomføres med en gang,

³ Ruud (2002) s.172-183

⁴ Ibid. s.190

⁵ Ibid. s.194-196

mens ØSK skal gjennomføres skrittvis av hensyn til statenes økonomiske og tekniske utvikling jfr. ØSK art 2(1). De siste er av den grunn ikke like absolutte, dog med unntak av slike rettigheter som ikke har en slik forholdsmessighetsberegning. Det gjelder i alle fall for diskrimineringsforbudet som ikke koster verken penger eller teknisk utvikling.⁶

I SP er det noen rettigheter det ikke gis unntak fra, som for eksempel art. 4. Det kan da hevdes at disse er mer grunnleggende enn andre. I SP er det i tillegg lagt til en individuell klagerett i en tilleggsprotokoll, dog staten må godkjenne dette ved en særskilt erklæring.⁷ En klagerett er rimelig langt fra noen humanitær intervensjon, slik at det på ingen måte kan sies å være adgang til det etter noen av disse.

Rasediskriminering har vært prioritert av FN siden opprettelsen. Både i konvensjonene av 1966 og erklæringen i 1948 inneholder et slikt forbud. FNs generalforsamling vedtok en resolusjon i november 1963 en erklæring om bekjempelse av alle former for rasediskriminering oppfulgt av et juridisk bindende konvensjon den 21. des 1965. Dette er det eldste bindende menneskerettskonvensjonen med unntak av konvensjonen om bekjempelse av folkemord av 9 desember 1948, og i tillegg størst oppslutning.⁸ Heller ikke denne gir noe hjemmelsgrunnlag som kan tolkes i retning av humanitær intervensjon.

Folkemordkonvensjonen er den nærmeste i å oppstille noe som ligner på en adgang til humanitær intervensjon. Konvensjonen fastslår at statene forplikter seg til å jfr. art.1 "prevent and to punish" utøvelsen av folkemord.⁹

Selv om dette kan virke som stater får et vidt handlingsrom så bestemmer artikkel 8 at stater kan rapportere til det rette FN-organ, for at så dette skal treffe det riktige tiltak.¹⁰ Selv om dette avslutter saken for stater, kan det ha åpnet for FN.

Likevel er menneskerettigheter avhengig av nasjonal gjennomføring. Ofte vil land som ikke har ratifisert konvensjonene være de landene hvor overgrep forekommer. Kontroll og grunnlag for inngripen vil da være mangelfull, i alle fall utelukket etter konvensjonen som

⁶ Ruud (2002) s.196-200

⁷ I.c.

⁸ Ibid. s.206-207

⁹ Helgesen (1999) s.28

¹⁰ Ibid. s.29

sådan. Internt i landet vil det ikke mindre være umulig å få en stopper for bruddene. Det kan lede oss til konklusjonen om at et effektivt vern av menneskerettigheter krever et internasjonalt engasjement utover hva konvensjonene selv foreskriver.¹¹

Dette betyr ikke at stater kan unngå menneskerettigheten hvis de ikke ratifiserer konvensjonene. Visse menneskerettigheter er blitt bindende gjennom sedvane. Det er trolig for langt å gå å hevde at hele innholdet i FNs menneskerettserklæring i dag er folkerettslig sedvanerett. Men det er holdbart å si at sedvanen omfatter kjernen av de mest fundamentale rettighetene, som retten til liv og forbudet mot tortur.¹²

Menneskerettighetskonvensjonene gir altså ikke i seg selv noen hjemmel for en humanitær intervensjon. En mulig reservasjon er folkemordkonvensjonen som gir en henvisning til FN for handling, men som ikke gir svar på hva FN kan gjøre. Spørsmålet videre blir dermed om FN har adgang for en humanitær intervensjon og hvis ja, på hvilket grunnlag.

2.2 Forente Nasjoner (FN)

FN-pakten av 26.juni, 1945 har en kvasi-konstitusjonell stilling innen folkeretten. Det er sikker folkerett og kan leses direkte ut fra paktens art. 103 der denne gis forrang over andre traktater og dermed også sedvane. Bare de fundamentale byggeklosser som folkeretten bygger på, såkalt jus cogens, kan sies å ikke berøres av art. 103.

FN-pakten fra 1946 er en pakt inngått av praktisk talt alle stater (191). Selv om FN-pakten bare er bindende for partene, er det bred enighet om at de sentrale deler av paktens status som folkerettslig sedvane og dermed også bindende for ikke-parter. Det ble slått klart fast av ICJ i Nicaragua-saken¹³

Pakten har som et av hovedmålene å sikre internasjonal fred, sikkerhet og menneskerettigheter. Målet er at dersom det oppstår en konflikt, eller andre trusler mot de

¹¹ Ruud (2002) s.191-192

¹² Ibid. s.193-194

¹³ Ibid. s.174

beskyttede formålene, skal statene komme i dialog og gjennom FN finne en løsning.¹⁴ Slik sett virker det som pakten er den rette plassen å lete for å finne en hjemmel for humanitær intervensjon.

Pakten viser i art. 2(1) til statssuverenitetsprinsippet og i art. 2(4) til et maktforbud. Videre er det i paktens artikkel 2(7) et intervensjonsforbud. Det klare utgangspunkt også etter FN-pakten må da være at statene er suverene og at verken medlemsstater, eller FN selv, skal blande seg i en stats internt anliggende. Disse tre artiklene kan det virke som setter en stopper for humanitær intervensjon, både ensidig og kollektivt, siden en slik aksjon innebærer bruk av militære midler og ikke minst krenker statenes suverenitet.

På tross av disse forbudene og det faktum at det i pakten ikke uttrykkelig er nevnt humanitær intervensjon, er det likevel hevdet flere hjemmelsgrunnlag. Jeg skal nå se nærmere på hvem som kan, og eventuelt på hvilket grunnlag disse kan, intervenere humanitært.

2.2.1 Generalforsamlingen

Alle FNs stater er representert i generalforsamlingen jfr. art. 9(1). Disse kan ikke vedta bindende vedtak, bare anbefalinger jfr. art.10. Denne forsamlingen har et stort saklig virkeområde som også inkluderer saker om internasjonal fred og sikkerhet jfr. art 11. Dette er dog begrenset ved at de ikke kan vedta noe når dette er forebeholdt Sikkerhetsrådet, eneste de kan gjøre da er å diskutere saken. Dette er fastslått i FN-utgiftsaken (1962).¹⁵ I utgangspunktet skulle dette se ut til å avgjøre at Generalforsamlingen ikke kan vedta en humanitær intervensjon.

Noe som kunne tyde på det motsatte er at Generalforsamlingen gjennom Uniting for Peace-resolusjonene har gitt seg selv muligheten til å handle når sikkerhetsrådet er ute av stand til det.¹⁶ Generalforsamlingen satte inn fredsbevarende styrker i Suez, og lovligheten ble bekreftet i den overnevnte FN-utgiftsaken. Det som i midlertidig også ble fastlått var at generalforsamlingen ikke kunne gi seg selv økt kompetanse gjennom slike resolusjoner.

¹⁴ Ruud (2002) s.210-211

¹⁵ Ibid. s.214

¹⁶ I.c.

Styrkene satt inn i Suez var heller ikke et tvangstiltak siden de ble godkjent av landets myndigheter.¹⁷ Generalforsamlingen kan dermed ikke lovlig ta over for et handlingslammet sikkerhetsråd og autorisere en humanitær intervensjon, og hvis mulig enda mindre autorisere noe slikt på egen hånd.

2.2.2 Sikkerhetsrådet

I artikkel 24(1) er FNs sikkerhetsråd det organ som er gitt hovedansvar for internasjonal fred og sikkerhet. Rådet består av fem faste og 10 valgbare medlemsland jfr. art. 23(1).

Vedrørende spørsmål om maktbruk må 9 av 15 stemme for, inkludert alle de faste medlemsstatene jfr. art 27(3). Rådet kan vedta anbefalinger, men også avgjørelser med bindende virkning for medlemsland.¹⁸ Hjemmel for å treffe tiltak med bindende virkning finnes i art. 25 og mulige tvangstiltak finnes i paktens kapittel VII.

I forhold til intervensjonsforbudet i 2(7) gis Sikkerhetsrådet en kompetanse som nevnt lenger ut i samme setning i samme artikkel. Prinsippet om at FN ikke skal intervenere i interne saker skal ”not prejudice the application of enforcement measures under Chapter VII”. Det betyr at prinsippet ikke skal hindre Sikkerhetsrådet fra å benytte seg av tvangsretten de har etter kapittel VII. Det er ikke mye som tyder på at suverenitetsprinsippet i art 2(1) eller maktforbudet i art.2(4) ikke lider samme skjebne hva gjelder Sikkerhetsrådets makt etter kapittel VII.

2.2.3 Rammene for maktbruk etter kapittel VII

Siden FN er en høyst politisk organisasjon er det spekulert i om de lovlige rammene kan tøyes ekstra langt der den politiske vilje drar. Likevel er det ikke fritt frem for slike tolkninger da en uklar lovlig ramme ville medført til konflikt med medlemslandene og tredjeland.¹⁹

Selv om artiklene i VII trolig ikke legger noen egentlig begrensning på Sikkerhetsrådets vurderingstema, må man se hen til andre kilder for grensesetting. En kilde til det er paktens

¹⁷ Ruud (2002) s.217

¹⁸ Ibid. s.218-220

¹⁹ Schweigman (2001) s.20

selv, og en annen er reglene for generell internasjonal lov. Det er ikke bestandig så lett å holde disse fra hverandre fordi de overlapper hverandre i større eller mindre grad.²⁰

Når det gjelder pakten selv så er Sikkerhetsrådet på linje med andre organ i FN bundet av det opprinnelsesgrunnlaget det har. Organets makt kan ikke stride mot eller gå utover sitt hjemmelsgrunnlag.²¹ Dog fastslo ICJ i FN-utgiftsaken,²² at et FN-organs beslutninger skal presumeres å overensstemme med dens kompetanse.²³ Det betyr selvsagt ikke at det ikke er noen rammer overhodet.

I artikkel 24(2) er Sikkerhetsrådets makt begrenset på den måten at områder der den kan anvende sin makt er oppramset. Ut av ordlyden ser man også at Rådet må følge paktens formål og prinsipper. Et spørsmål kan dermed bli om menneskerettighetene, som jo er en del av formålene jf. 1(3), kan falle inn under Sikkerhetsrådets virkeområde.²⁴ En annen følge av dette er at FN blir bundet av menneskerettighetene og den humanitære folkeretten under sine egne operasjoner. FN er ikke en stat, og således ikke part i noen traktater, men får statslignende egenskaper når den opptrer som det.²⁵

Det foreligger også et krav om proporsjonalitet implisitt i Sikkerhetsrådets handlinger. Alle alvorlige handlinger og særlig bruk av styrke vil medføre konsekvenser for befolkningen som ikke er ønskelig.²⁶ Dette kan tolkes ut blant annet av sammenhengen med de øvrige bestemmelsene og FNs formål og prinsipper.²⁷ I samsvar med det over kan derfor ikke FN med hjemmel i artikkel 42 vedta noe som er mer grusomt eller som bryter menneskerettighetene på en mer fundamental måte enn den situasjon handlingen er ment å stoppe. Ved anvendelsen av makt etter kapittel VII er intervensjonsforbudet (2(7)) og suverenitetsprinsippet viktige tolkningsfaktorer. I tillegg taler mye for å innfortolke en nødvendighetsbegrensning i anvendelsen av makt.²⁸

²⁰ Schweigman (2001) s.165

²¹ Ibid. s.165-170

²² ICJ reports 1962 s.151 se s.168

²³ Helgesen (1999) s.46

²⁴ I.c.

²⁵ Mertus (2005) s.130-132

²⁶ Schweigman (2001) s.171

²⁷ Helgesen (1999) s.36

²⁸ Ibid. s.129

Formålene skal dog legge generelle og ikke spesielle begrensinger på FN-organenes handlingsrom. Artikkel 2(7) må derfor tåle en viss begrensning i sin anvendelse, også fordi prinsippene var tiltenk en dynamisk rolle.²⁹

Sikkerhetsrådets makt er videre begrenset ved art. 2(2) "good faith". Sikkerhetsrådet kan ikke bruke sin makt over den grensen hvor det blir snakk om maktmisbruk. Hva dette innebærer er ikke særlig definerte slik at de legale rammer må bestemmes fra sak til sak. "Good faith" må også måles opp imot ansvaret for fred og sikkerhet, slik at den også spiller en rolle i proporsjonalitetsvurderingen.³⁰

Selv om disse kriteriene ikke innebærer noe særlig konkret i forhold til grensesetting, vil de fungere som retningslinjer i en tolkning av Sikkerhetsrådets kompetanse. Illustrerende er det at Generalforsamlingen i FN kom under World Summit 2005 punkt 139 frem til en sak for sak tilnærming når det gjaldt humanitær intervensjon. Dette kan sies å samsvare best med målsetningen om at ingen strenge rammer skal begrense den nødvendige intervensjonen.

2.2.4 Sikkerhetsrådets adgang til humanitær intervensjon for beskyttelse av menneskerettighetene.

Betydningen av menneskerettighetene etter FN-pakten har av flere vært hevdet å innebære revolusjonære endringer.³¹ Dog var det ikke noe helt nytt, men snarere en mer bearbeidet idé som hadde sin opprinnelse i Folkeforbundet, og for det andre var det fred og sikkerhet som stod mest sentralt. For det tredje har det skjedd vesentlig mer på menneskerettsområdet i tiden etter FN-pakten, enn det som skjedde med dens vedtagelse. Men pakten åpnet veien for denne utviklingen med å gjøre menneskerettigheter til "grunnlov" i verdenssamfunnet.³²

Menneskerettighetskonvensjonene er ikke innlemmet i FN. Heller ikke menneskerettserklæringen er en del av FN-pakten for denne fikk ikke flertall. FN-pakten

²⁹ Helgesen (1999) s.46

³⁰ Schweigman (2001) s.177-178

³¹ Helgesen (1999) s.21

³² I.c.

inneholder kun generelle henvisninger, noe som betyr at innholdet i disse rettighetene avhenger av utvikling i folkeretten.³³

Selv om de ikke er innlemmet et det et argument for at FN kan reagere på menneskerettsbrudd at paktene henviser til de flere steder, i preambelen, i art 1(3) og artiklene 55-56. Argumentet mister litt av sin styrke ved at ingen av disse inneholder noe uttrykkelig pålegg til medlemsstatene til å respektere rettighetene, og det er ikke gjort noe forsøk på å nærmere angi hva rettighetene går ut på.

Intervensjonsforbudet i artikkel 2(7) har vært brukt som motargument mot internasjonal kontroll av menneskerettigheter. Menneskerettigheter er tradisjonelt regnet som en internt anliggende. Likevel kan det hevdes at den ikke stenger for menneskerettighetskontroll fordi disse ikke er "essentially" innenfor statens interne jurisdiksjon jfr. art.2(7). Det står nemlig ikke "solely" da dette var regnet som for firkantet.³⁴

Argumentet for at det ikke lenger regnes som internt anliggende er at det har skjedd en internasjonalisering av menneskerettigheter. Dette har skjedd på bakgrunn av omfattende krenkelser av menneskerettighetene i konfliktområder, samt et press fra opinionen og media at FN tar tak.³⁵ At begrepet kan forandre seg finner støtte i "Nationality Decrees-dommen"³⁶, som var en konflikt om nasjonalitetsforordninger mellom Storbritannia og Frankrike, som sier at den nasjonale jurisdiksjon er en rettslig standard som utvikles gjennom internasjonale forbindelser.³⁷

FN-organene anser seg nå til å ha full kompetanse til å ta opp menneskerettsspørsmål.³⁸ Det understreker at menneskerettigheter ikke er vesentlig internt anliggende for de som har ratifisert disse konvensjonene.³⁹ Spørsmålet blir således hva slags organ som er tillagt dette ansvarsområdet.

³³ Helgesen (1999) s.22

³⁴ Ibid. s.16

³⁵ Ibid. s.3

³⁶ Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco. PCIJ, Collection of Advisory Opinions, Series B, no 4, s24

³⁷ Helgesen (1999) s.20

³⁸ Ibid. s.30

³⁹ Ibid. s.31

I henhold til artikkel 60 er ansvaret for oppgavene etter art.55 og 56 lagt til Generalforsamlingen og Economic and Social Council, og disse er ikke utstyrt med noen annen myndighet enn å gi anbefalninger jfr. henholdsvis kapittel IV og X.⁴⁰

Et forslag om å bytte ut ”promote” mot ”protect” i art. 55c ble ikke godtatt, nettopp for å understreke at FN ikke kunne tvinge stater å følge menneskerettighetene.⁴¹

Intet organ kan da med bindende kraft treffe tiltak etter artikkel 1(3). Art.1(3) har sammenheng med de økonomiske og sosiale bestemmelsene som ikke er ment å ha en slik bindende kraft. Fravær av menneskerettigheter i artikkel 2 kan også tolkes som om FN ikke skulle spille noen utøvende rolle på dette område.⁴²

Selv om menneskerettighetene er en del av formålene som Sikkerhetsrådet er bundet av er det slik at menneskerettighetene etter FN-pakten faller personelt og materielt utenfor Sikkerhetsrådets virkeområde. Rådet er personelt ikke tillagt denne oppgaven og materielt sett er interne brudd på menneskerettigheter nok ikke ment å subsumeres under ”trussel mot internasjonal fred og sikkerhet”, som er et vilkår for sikkerhetsrådets maktbruk etter kapittel VII.⁴³

Riktignok er det ikke tvil om menneskerettighetene er forbi det nasjonalt anliggende, men organene tillagt dette saksområdet har ikke kompetanse til å treffe tvangstiltak.⁴⁴ Her må man sondre mellom rettshåndhevelse og rettsskapelse. Menneskerettigheter skapes ikke på det nasjonale plan, men de må håndheves der.⁴⁵ Hovedhensyn om fred må dermed sies å tilkjenne statssuvereniteten beskyttelse fra det internasjonale samfunn, selv for menneskerettighetsbrudd slik pakten er formulert.⁴⁶

Menneskerettighetene i FN-pakten gir dermed ikke en selvstendig hjemmel for tvangstiltak.

⁴⁰ Helgesen (1999) s.24-25

⁴¹ Ibid. s.23

⁴² Ibid. s.22-25

⁴³ Ibid. s.2

⁴⁴ Ibid. s.31

⁴⁵ I.c.

⁴⁶ Ibid. s.3

Når det er sagt hindrer den jo ikke FNs inngripen hvis brudd på menneskerettigheter utgjør trussel mot freden. Det følger direkte av ordlyden.⁴⁷ Spørsmålet blir dermed i hvilken grad de kan subsummeres under artikkel 42.

2.2.5 Sikkerhetsrådets adgang til humanitær intervensjon etter artikkel 42

Avgjørende for humanitære intervensjoner i kapittel VII er artikkel 42. Ordlyden sier "It may take such action by air, sea or land forces...", som innebærer enhver militær utøvelse av makt. Artikkelen nevner visse tiltak, men det er ment som eksempler og ikke utømmende oppramsing, noe som finner støtte i ordlyden som bare sier at handlingene "may" (kan) inkludere eksemplene. Videre er ordlyden; "as may be necessary to maintain or restore international peace and security". Den militære makten må derfor være rettet mot å gjenopprette fred og sikkerhet.

For at artikkel 42 skal få anvendelse er det flere vilkår. Et vilkår er at tiltak etter 41 er utilstrekkelige. Det er ikke noe krav at disse har vært utprøvd, så lenge en mindre alvorlig inngripen er blitt vurdert og funnet utilstrekkelig.⁴⁸ Artikkel 43 synes å forutsette at FN har en egen styrke for å anvende makt etter art. 42. Etter denne artikkelen skulle styrker bli avgitt gjennom en avtale på forhånd, men noen slik avtale har aldri blitt inngått. Slik det fungerer er at villige medlemslandene bidrar med nasjonale styrker som opphøyes til status som FN-styrke. Dette er uproblematisk i forhold til art. 42 og hindrer ikke benyttelse av denne.⁴⁹

Den viktigste forutsetningen for å bruke art. 42 er at vilkårene i art.39 er oppfylt. Artikkel 39 gir oss anvisning på at Sikkerhetsrådet skal vurdere om dette foreligger en situasjon som berettiger anvendelse av kapittel VII og vurdere egnede tiltak etter art. 41 og art. 42. Artikkel 39 nevner tre tilfeller; "Acts of aggression" og "threat" eller "breach" av "the peace", heretter aggresjonshandlinger og trussel eller brudd mot freden. Både aggresjonshandlinger og brudd mot freden krever kvalifisert mer enn en trussel.⁵⁰ Artikkel 42 jfr. 39 sier med andre ord at dersom det minimum foreligger trussel mot freden kan Sikkerhetsrådet ta i bruk makttiltak. Siden trussel mot freden er den laveste terskelen vil jeg heretter drøfte denne, og ikke de andre to begrepene.

⁴⁷ Ruud (2002) s.192

⁴⁸ Ibid. s.220

⁴⁹ Helgesen (1999) s.222

⁵⁰ Ibid. s.34

Trusselbegrepet kan sies å ikke innebærer et krav om at et forhold må ha manifestert seg, men at det peker i retning av fredsbrudd. I tillegg må trusselen være nærliggende og akutt. Dette tilleggskravet er det naturlig å lese ut av sammenhengen mellom kapittel VI og VII, hvor det førstnevnte bare gir Sikkerhetsrådet mandat til fredelige løsninger.⁵¹

Selv om det er et krav at det skal foreligge minimum en trussel mot freden, trenger nødvendigvis ikke det å begrense Rådets makt på noen måte.⁵² For det er Sikkerhetsrådet selv som identifiserer, veier bevis og avgjør hva som er, og om det foreligger, en trussel mot freden.⁵³

Artikkel 39 inneholder ingen definisjon eller oppramsing av tilfeller, noe som er gjort bevisst.⁵⁴ Således gir ordlyden isolert sett nærmest en blankofullmakt til hva sikkerhetsrådet kan bestemme er en trussel mot fred og sikkerhet. Ordlyden er formulert nettopp på denne måten siden man ønsket en mer fleksibel tilpasning og frihet til å imøtekomme situasjoner man i 1945 ikke kunne forutse. Forslag for å presisere nærmere rammene ble derfor nedstemt.⁵⁵

Ordlyden i artikkel 39 sier "the peace" om hva som skal være truet, men også "international peace" lenger ut i samme setning. Selv om dette kunne bety både nasjonal og internasjonal fred, er det historisk tolket til å mene internasjonal fred. Det medfører at maktbruk ikke kan benyttes dersom bare freden innenfor en stats territorium er truet, men et krav til grenseoverskridende fredstrussel.⁵⁶ Tanken bak art. 39 var ikke å hindre menneskerettsbrudd, men å hindre krig mellom stater, eller i hvert fall konflikter som eskalerer til forhold som også inkluderer andre stater. På den andre siden kreves det ikke etter artikkel 39 en massiv grenseoverskridende konflikt, bare en trussel som er reell nok.⁵⁷

⁵¹ Helgesen (1999) s.34-35

⁵² Schweigman (2001) s.165

⁵³ Mertus (2005) s.116

⁵⁴ Schweigman (2001) s.33-34

⁵⁵ Helgesen (1999) s.14

⁵⁶ Mertus (2005) s.123

⁵⁷ Helgesen (1999) s.86

I forhold til artikkel 2.4, som er tolket til å minimum omfatte bruk av mellomstatelig maktstyrke, passer det dårlig at Sikkerhetsrådet kan bruke makt ved brudd på menneskerettighetene internt i et land. Rådet har dog ikke brukt slik negativ avgrensing.⁵⁸

Siden ordlyden ikke gir noen videre holdepunkter er det naturlig å se hen til Sikkerhetsrådets praksis av artikkelen. Historien og tidligere praksis får dermed konkret rettslig betydning for videre fastleggelse og utøvelse av Sikkerhetsrådets myndighet.

Sikkerhetsrådet har historisk hatt lite fokus på menneskerettsbrudd fra opprettelsen og til slutten av den kalde krigen.⁵⁹ Dette skyldes kanskje mest fordi den var i en tilstand hvor den ikke fikk utført spesielt mye, men kan også skyldes at fredsbegrepet er utformet med tanke på mellomstatelig bruk av makt gjennom militære midler.⁶⁰ Dette ble i midlertidig endret fordi man så klarere en sammenheng mellom trusler mot fred og sikkerhet og grove overtramp på menneskerettighetene.⁶¹

Ved en vurdering om det foreligger trussel mot freden er art.2(7) en tolkningsretningslinje, og at menneskerettigheter ikke er vesentlig internt lenger, er ikke det samme som at slike brudd er en trussel mot fred eller sikkerhet.⁶² Nyere praksisen av bestemmelsen har likevel kastet et usikkert lys over den vante oppfatning om at det ikke dreier seg om nasjonal fred, men internasjonal.⁶³

2.2.5.1 Sikkerhetsrådspraksis

Sikkerhetsrådets praksis er, som annen traktatpraksis, en rettskilde etter Wien-traktaten art. 21(3). For å oppnå en slik status må praksisen ha *opinio juris*. Skulle noen være uenig i at praksisen følger folkeretten, ligger bevisbyrden på dennes skuldre.⁶⁴

⁵⁸ Schweigman (2001) s.35

⁵⁹ Mertus (2005) s.115

⁶⁰ Helgesen (1999) s.34

⁶¹ Mertus (2005) s.115

⁶² Helgesen (1999) s.32

⁶³ Schweigman (2001) s.40-41

⁶⁴ Ibid. s.21

Det må følge klart fra Sikkerhetsrådet at det agerer fra kapittel VII, ved å for eksempel bruke ordene fra denne.⁶⁵ Sikkerhetsrådet har konsekvent referert til trussel eller brudd på internasjonal fred og sikkerhet før de bestemmer et kapittel VII tiltak, selv om formuleringen ikke har vært like konsekvente. Ofte bruker de ordene som samsvarer med bestemmelsen som ”breach” og ”threat” ”of the peace”, mens andre ganger brukes ”disturbance” eller ”endangerment” av freden. De bruker også å fastslå at en fortsettelse av en praksis vil utgjøre en trussel mot fred og sikkerhet, og eventuelt følge dette opp i neste resolusjon hvor dette er oppfylt. Det er heller ikke praksis, og da tydeligvis heller ikke nødvendig, å referere til artikkel 39. Ved at de handler under kapittel VII i pakten og bruker formuleringene som dekker ordlyden i artikkel 39, er det regnet som bruk av denne.⁶⁶

Den tidligste praksis av relevans her er intervensjonen i Sør-Rhodesia (1963-1979), som er det nåværende Zimbabwe. Staten hadde vært en tidligere koloni av Storbritannia, som nå ville løsrive seg. Problemet lå i styret hvor den hvite minoriteten i landet førte en undertrykkende og rasistisk politikk. Sikkerhetsrådet avgjorde at her forelå det en trussel mot fred og sikkerhet på grunn av situasjonen rundt utbryterregjeringen. Britene tok til motmæle og mente det var under den nasjonale suverenitet, noe de ikke fikk gjennomslag for. Sikkerhetsrådet gav derimot britene fullmakt til å bruke makt for å fullbyrde en sanksjon om å stoppe tilførselen av olje fra skip til landet. Det er uenighet om dette er bruk av artikkel 42, fordi det ikke ble referert til denne, men maktbruk kan vanskelig autoriseres noen annen plass. Sanksjoner som ble ilagt landet ble ikke løftet før frie valg ble sikret og diskrimineringen redusert til en plass i historien.⁶⁷

Presedensen av denne kan være interessant fordi det interne var den vesentligste årsaken til Sikkerhetsrådets bruk av kapittel VII. Likevel ble det i resolusjon 221 (1966) ikke eksplisitt henvist til dette, men gjort klart at det var forsyningene som kom utenfra som utgjorde en trussel mot freden. Realiteten i dette har vært omdiskutert, men det vil uansett redusere en eventuell presedensverdi. Det at det var britene, som jo eide området før løsrivelsen, som ble autorisert til å intervenere vil redusere denne ytterligere. Det er fordi det ikke kan regnes som en virkelig kollektiv aksjon.⁶⁸

⁶⁵ Helgesen (1999) s.37

⁶⁶ Schweigman (2001) s.157

⁶⁷ Ibid. s.57-62

⁶⁸ Helgesen (1999) s.51-52

Sør-Afrika (1960-1994) hadde et diskrimineringsregime som virkelig fikk FNs oppmerksomhet da det meiet ned mange fredlige demonstranter i 1960. FNs sikkerhetsråd svarte i en påfølgende resolusjon; ”if continued might endanger peace and security”. Selv om dette var et grovt tilfelle, så viste Sikkerhetsrådet at det kreves mer enn et slikt tilfelle, i alle tilfeller på 1960-tallet, men sannsynligvis også i dag.⁶⁹

Sør-Afrika fortsatte sin apartheid politikk og i 1963 ble situasjonen i Sør- Afrika karakterisert som en seriøs forstyrrelse (”disturbs”) av internasjonal fred og sikkerhet. Videre ble det i resolusjon 282 i 1970 fastslått at dens politikk og den konstante opprustning av politi og militære styrker utgjør et potensielt brudd på fred og sikkerhet. Sikkerhetsrådet fortsatte i resolusjon 392 i 1976 med å si at apartheid er en forbrytelse mot samvittighet og verdigheten til menneskeheten og seriøst forstyrrelse av fred og sikkerhet. Det var ikke nok at landet var underlagt en styresmakt som på de groveste undergravde menneskerettighetene om frihet fra rasediskriminering.⁷⁰ Det var først når situasjonen i Sør-Afrika førte til brudd på suvereniteten, luftrommet og den territorielle integriteten til nabostaten Zambia at sikkerhetsrådet brukte ord som sa at handlingene kunne utgjøre en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet.⁷¹

I resolusjon 418 i 1977 bestemte Sikkerhetsrådet at Sør-Afrikas anskaffelse av våpen og lignende materiale var, på bakgrunn av deres politikk og myndighetenes handlinger, en trussel mot vedlikehold av fred og sikkerhet. De avgjorde også at apartheid var en forbrytelse mot menneskeheten. Sør-Afrika på sin side hevdet at artikkel 2(7) stengte for FN intervensjon, men fikk ikke gjennomslag.⁷²

Det er hevdet at intervensjonen i Sør-Afrika er presedens for at interne forhold kan utgjøre trussel mot freden. Det var fordi intervensjonen ble gjennomført på grunn av menneskerettsituasjonen, og for å sikre politiske rettigheter, selvbestemmelse og andre forandringer i det interne styresettet. Selv om de grenseoverskridende elementene ble vektlagt er det hevdet at dette ikke være noe annet enn en rettslig fiksjon.⁷³

⁶⁹ Schweigman (2001) s.52-54

⁷⁰ I.c.

⁷¹ I.c.

⁷² Ibid. s.55-56

⁷³ Helgesen (1999) s.53

Det er likevel vanskelig å ikke se at ved en lang periode ble situasjonen i Sør-Afrika referert til som en potensiell trussel mot internasjonal fred. Det var ikke før konflikten eskalerte ut fra det nasjonale plan at Sikkerhetsrådet tok affære. Hvis den ikke hadde eskalert til et slikt nivå er det vanskelig å se at Sikkerhetsrådet kunne foreta seg noe på et senere tidspunkt, som de ikke allerede kunne foretatt seg. Når det gjelder tolkning av "the peace" er det tydelig at i dette tilfelle var det et krav om internasjonal og ikke bare nasjonal fred.⁷⁴

Mot dette kan det sies at Sikkerhetsrådet oppfordret til sanksjoner basert på de interne menneskerettighetsbruddene når de ikke fikk til noe bindende tvangstiltak. Dette kan sies å underbygge tanken på at de grenseoverskridende elementene ikke var de vesentligste når det valgte å intervenere humanitært. Likevel var det ikke militære tiltak som ble vurdert, slik at presedensen som kan trekkes ut blir redusert til hva slags forhold som kan bli trukket inn under kapittel VII, men ikke alene. Presedensverdien kan også bli redusert på grunn av den betydningen rasediskriminering har hatt i FN-systemet.⁷⁵

Dette var en tidlig utøvelse av artiklene og trenger ikke nødvendigvis representere eller stenge for en annen tolkning av reglene i dag. Det var tydelig at menneskerettighetene spilte en stor rolle, men ikke alene avgjørende.

Golfkrigen begynte med Iraks angrip på Kuwait og den påfølgende frigjøringen av Kuwait fra en multinasjonal styrke.⁷⁶ Den gikk over i en annen dimensjon da kurderne i Nord-Irak startet et opprør mot Saddam Husseins regime i mars 1991. Det begynte bra, men da Irak ikke lenger kjempet mot koalisjonsstyrkene ble opprøret knust, noe som medførte masseutvandring av flyktninger. Sikkerhetsrådet fastslo at situasjonene utgjorde en trussel mot fred og sikkerhet i regionen, og bestemte at Irak måtte gi rom for humanitære organisasjoner og deres oppgaver for å gi assistanse til alle som var i nød.⁷⁷

Situasjonen medførte at "operation provide comfort" ble gjennomført 17.april 1991 etter at Sikkerhetsrådet ba om hjelp fra medlemstater til å sikre den humanitære hjelpen. Styrkene

⁷⁴ Schweigman (2001) s.55-56

⁷⁵ Helgesen (1999) s.54

⁷⁶ Schweigman (2001) s.68

⁷⁷ Ibid. s.81

etablerte en triangelzone i Nord-Irak som var utropt ugjennomtrengelig for irakiske styrker. Det er omdiskutert om det kunne tolkes ut fra res 688, som var ”operation provide Comforts” hjemmelsgrunnlag, et grunnlag for en slik operasjon.⁷⁸

Resolusjonen 688 tar opp menneskerettsovergrepene, men også grenseoverskridende konsekvenser. Det er de sistnevnte som er tilegnet egenskapen av å være trusselen mot fred og sikkerhet. I denne konflikten kan man si at menneskerettsbruddene fikk et slags gjennombrudd på tanken om at de ikke er vesentlig interne. Det er sannsynligvis grunnet konfliktens art. Likevel ble det ikke regnet som å alene kunne utgjøre en trussel mot freden.⁷⁹ Støtte for dette kan være at visse medlemmer i Sikkerhetsrådet gikk langt i å oppstille menneskerettsbrudd som en internasjonal anliggende, nemlig Frankrike og Storbritannia, selv om dette ikke fikk noen samstemt oppslutning. Visse land stemte til og med imot hele resolusjonen, siden det berørte interne anliggende.⁸⁰

Et spørsmål som kan stilles etter konflikten med kurderne i Irak er om det nå er mandat for å intervenere humanitært mot menneskerettighetsbrudd, så lenge de har grenseoverskridende konsekvenser.⁸¹ Resolusjon 688 gjorde noe nytt ved at den betegnet flyktnings situasjonen som en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet, og ble dermed den første humanitære intervensjon på denne bakgrunn. Presedensen må i midlertidig reduseres fordi Irak ble sett på som en stat uten særlig rettslig beskyttelsesverdig status, på grunn av den nylige golfkrigen. I tillegg ble menneskerettighetsbrudd foretatt før denne krigen ikke i samme grad vektlagt, eller vurdert tiltak mot, selv om de var aldri så ille.⁸²

Rent interne menneskerettighetsbrudd forblir interne også etter resolusjon 688, men dersom de har grenseoverskridende konsekvenser er det ikke noe som hindrer Sikkerhetsrådet fra å karakterisere det som trussel mot freden. På tross av dette er det tvilsomt hvorvidt den kan skape noe presedens for humanitær intervensjon. Dette er fordi det er tvil om resolusjon 688 i det hele tatt hjemlet dette, særlig fordi Kina truet med veto dersom noe slikt kom på dagsordenen.⁸³

⁷⁸ Schweigman (2001) s.82-83

⁷⁹ Helgesen (1999) s.58-59

⁸⁰ Ibid. s.60-61

⁸¹ Ibid. s.62

⁸² Ibid. s.70-71

⁸³ Ibid. s.71-73

I det tidligere Jugoslavia og Bosnia-Herzegovina (1991-2000) ble det av Sikkerhetsrådet igjen brukt makt etter kapittel VII. Situasjonen i Bosnia var, i motsetning til Nord-Irak, eksterne årsaker med interne virkninger, men også eksterne virkninger i form av en massiv flyktningstrøm⁸⁴.

Flere har konkludert med at det i denne konflikten var de massive menneskerettsovergrepene, som kan karakteriseres som folkemord, som utgjorde en trussel mot freden.⁸⁵ Andre mener at menneskerettighetene igjen ikke ble ansett som noe selvstendig grunnlag for en humanitær intervensjon, men måtte kombineres med hindring på humanitær bistand samt de internasjonale aspektene, som var meget tydelig i denne konflikten. Blant annet fastslår resolusjon 770 at hindringer på den humanitære assistansen utgjør et så viktig element at de er med på å utgjøre en trussel mot freden.⁸⁶

I denne konflikten er det vanskelig å trekke noe konklusjon også fordi det var så mange frigjøringsbevegelser og så mange land. Mye taler for en stadfestelse at massedrap og etnisk rensing utgjorde en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. Rådet tok også i flere tilfeller for seg bruddene på humanitærlovgivning.⁸⁷

Presedensverdien for humanitære intervensjoner kan likevel sies å være liten fordi Sikkerhetsrådets inntog i Bosnia ikke kan regnes nettopp dette. Det er fordi Rådet kunne anvende kapittel VII i tradisjonell forstand, selv om aksjonen kan sies å være humanitært motivert.⁸⁸ Dette fordi Bosnias territorielle integritet ble angrepet. Folkemordet hadde også pågått i 4 år, noe som ikke gir særlige lovnader om statusen til humanitære intervensjoner bare motivert av interne menneskerettsbrudd.⁸⁹

I Somalia (1992-1995) ble ”operasjon gjenopprett håp” gjennomført som en fredstvingende operasjon. I Somalia ble det intervenert på humanitært grunnlag fordi landet var i en tilstand av borgerkrig, som medførte grusomme konsekvenser for befolkningen.

⁸⁴ Helgesen (1999) s.86

⁸⁵ Ibid. s.84

⁸⁶ Ibid. s.77-79

⁸⁷ Schweigman (2001) s.100-108

⁸⁸ Helgesen (1999) s.87-88

⁸⁹ I.c.

Borgerkrig er ikke en internasjonal begivenhet, men det er ikke utenkelig at slike kan få fredstruende konsekvenser også i naboland. Dette kan skje ved at konflikten parter enten benytter vedliggende territorium eller får støttespillere der.⁹⁰

I Somalia-konflikten var det lite som truet stabiliteten i nabostatene, i alle fall i et kort tidsperspektiv. Her kan det da hevdes at handling kom først og fremst som en følge av de humanitære forholdene.⁹¹ Det var dog diskutert om situasjonen kunne medføre regionale fredstruende konsekvenser ved flyktningstrømmer og en destabiliserende effekt på Afrikas horn.⁹²

Det er lite som tyder på at Sikkerhetsrådets handling var basert på de regionale konsekvensene, den var blant annet ikke designet som flyktninghjelp eller henvist til i resolusjonene. Dette kan tas som et argument for at "the peace" bare skal tolkes som freden og ikke som internasjonal fred. Som et motargument kan det nevnes at selv om ikke Sikkerhetsrådet henviste til de momentene som muliggjorde en intervensjon, så betyr det ikke at de var avgjørende. Faktum kunne være at det var en trussel for internasjonal fred, og det muliggjorde en operasjon innsatt der den er påtenkt å hjelpe mest.⁹³

Det var nok de humanitære konsekvensene i Somalia som var avgjørende for en FN basert humanitær intervensjon.⁹⁴ Her var det da den humanitære situasjonen, den omfattende hungersnøden og en generell usikkerhet for alt sivil liv kombinert med hindringer for den humanitær assistanse, som dermed sies å ha avgjørende betydning for en tolkning om situasjonen var en trussel mot freden.⁹⁵

På den andre siden kan det være unaturlig å skille årsaker og virkninger på denne måten. For det første henger voldshandlingene og hindringene på den humanitære assistansen sammen. For det andre kan hindringene på den humanitære assistansen også ses på som brudd på

⁹⁰ Schweigman (2001) s.40-41

⁹¹ Ibid. s.152

⁹² Ibid. s.118-121

⁹³ Ibid. s.40-41

⁹⁴ Helgesen (1999) s.98-99

⁹⁵ Mertus (2005) s.124

menneskerettighetene og for det tredje lå både virkningene og årsakene innenfor Somalias grenser.⁹⁶

Presedensverdien av den humanitære intervensjonen i Somalia mister noe av sin styrke ved at den var rettet mot et land uten regjering eller annen autoritativ instans. Resolusjon 794 erkjente Somalia som nettopp et ekstraordinært tilfelle.⁹⁷ Dette har betydning fordi det er vanskelig å tilkjenne en slik ”stat” noe særlig suverenitet eller intervensjonsvern. Bruddene på menneskerettighetene og situasjonen ellers kan da følgelig neppe sies å ha vært vesentlig internt.

Selv om tilfellet er ekstraordinært endrer det ikke det faktum at de internasjonale aspektene av konflikten nærmest er blitt utelatt fra trusselvurderingen.⁹⁸ I Somalia kan det da slås fast at interne menneskerettsbrudd eller deres konsekvenser kan utgjøre trussel mot freden og at maktmidler kan tas i bruk for å hindre at det utvikler seg til noe mer.⁹⁹

I Rwanda (1993-1996) foregikk det en etnisk motivert borgerkrig hvor 500.000 til 1 million liv gikk tapt.¹⁰⁰ Den humanitære intervensjonen kom etter res 929 (1994) og ble rettet mot beskyttelsen av Hutuflyktninger og bekjempelsen av folkemordet. Der ble det stadfestet at fortsettelsen av systematisk og omfattende nedslakting av sivilbefolkningen i Rwanda utgjorde en trussel mot freden. Videre ble det referert til et unikt tilfelle som trenger handling snarest. Intervensjonen inkluderte en sikkerhetssone for de flyktende hutuer samt opprettelsen av en internasjonal kriminell domstol i landet på bakgrunn av grove brudd på bestemmelser om folkemord og den humanitære lovgivningen ellers.

Artikkel 39 ble tatt i bruk på bakgrunn av de ufattelige menneskelige lidelsene som skjedde i Rwanda. Det vises til de store flyktningstrømmene, men hovedmotivasjonen var menneskerettighetsbrudd og brudd på humanitær lovgivning.¹⁰¹ Det ble i alle fall ikke vist til

⁹⁶ Helgesen (1999) s.98-99

⁹⁷ Ibid. s.92-93

⁹⁸ I.c.

⁹⁹ Ibid. s.99

¹⁰⁰ Schweigman (2001) s.125

¹⁰¹ Helgesen (1999) s.103

noen andre grenseoverskridende elementer.¹⁰² Selve skalaen og mangfoldet av den menneskelige krisen kan dermed sies å alene utgjøre en trussel mot freden.¹⁰³

Dette støttes av at ingen i Sikkerhetsrådet mente at intervensjonens karakter av innblanding i interne forhold utgjorde noe brudd med hjemmelsgrunnlaget. Ingen argumenterte for konfliktens internasjonale preg heller, slik at man kan konkludere med at forholdene i Rwanda, dog interne, var så alvorlige at de utgjorde en trussel mot fred og sikkerhet.¹⁰⁴

Rwandas de facto regjering samtykket til intervensjonen, noe som kunne svekke verdien av tilfellet som presedens. Det er likevel klart at samtykke ikke hadde en betydning for intervensjonen, blant annet bekreftet av at 5 Sikkerhetsrådsmedlemmer avholdt seg fra å stemme, noe de rimeligvis ikke ville ha gjort hvis samtykke forelå. Det faktum at det var en regjering hindrer dog at Rwanda blir skåret over samme lest som Somalia.¹⁰⁵

Rwanda-konflikten utløste en humanitær intervensjon basert på en konsensus av at de interne forholdene kunne utløse en humanitær intervensjon, i motsetning til hva som forelå bare få år tidligere i Irak. Likevel er det snakk om et unikt tilfelle ifølge resolusjonene, blant annet massakrer av befolkningene i et omfang som aldri tidligere har skjedd.¹⁰⁶

I Haiti (1993-1996) skjedde en humanitær krise utløst av et klima som omfattet frykt for forfølgelse og økonomisk forvridning, noe som kunne føre til økt flyktningstrøm. Sikkerhetsrådet fastslo at en reversering trengtes for av hensyn til regionen, fordi en fortsettelse av denne situasjonen utgjør en trussel mot fred og sikkerhet.¹⁰⁷

Haiti var det igjen flyktninger, men det er ikke mye bevis på at dette var hovedgrunnen. Hovedgrunnen synes å være Haitis styresmakters ulovlige overgrep mot sivilbefolkningen.¹⁰⁸ For Sikkerhetsrådet brakte situasjonen under kapittel VII ved resolusjon 841, som på ingen måte kom på et tidspunkt hvor det var særlige fremtredende grenseoverskridende elementer.

¹⁰² Helgesen (1999) s.105

¹⁰³ Schweigman (2001) s.129

¹⁰⁴ Helgesen (1999) s.106

¹⁰⁵ Ibid. s.110-111

¹⁰⁶ Helgesen (1999) s.108-109

¹⁰⁷ Schweigman (2001) s.136-138

¹⁰⁸ Ibid. s.42

Resolusjon 940, som legaliserte en humanitær intervensjon, inneholdt heller ikke eksplisitt noen slike elementer. Lite talte for at den internasjonale freden og sikkerheten var truet.¹⁰⁹

Operasjonen var myntet på å gjeninnsette den demokratisk valgte presidenten og sikre et fredelig miljø.. Dette sammenfaller med den kollektive menneskeretten til selvbestemmelse.¹¹⁰ På denne bakgrunn har det vært tatt til orde for en begynnende rett til selvbestemmelse eller demokrati som kan utløse bruk av kapittel VII.

I Haiti har det vært hevdet at det var en invitert intervensjon, og dermed ikke en humanitær intervensjon, grunnet kravet om tvang. Likevel var den legitime regjeringen som inviterte styrkene ikke i de facto besittelse av landet. Sikkerhetsrådets intervensjon var rettet mot de facto regjeringen, og kan derfor ikke sies å ha bygget på samtykke.¹¹¹

Bruddet på Governor Island-avtalen har vært påberopt som grunnlaget for intervensjonen i Haiti. FN hadde nemlig avvirket et demokratisk valg på øya, og siden FN hadde vært så aktive i den politiske integriteten på Haiti, hadde den også en spesiell stilling i forhold til brudd på denne avtalen.¹¹² Dette kan sette en stopper for de argumenter som hevder at dette var en presedens for intervensjon for selvbestemmelse eller demokrati. Videre er det også i IJCs dom i Nicaragua-saken¹¹³ fastlått at det politiske systemet i en stat er helt og holdent opp til staten, og kan følgelig ikke føre til intervensjon.¹¹⁴

2.2.5.2 Vurdering og sammenfatning av Sikkerhetsrådets myndighet

På normplanet er menneskerettigheter internasjonalt, men tvangsmessig kan menneskerettigheter i seg selv ikke gjennomføres. Unntaket, som legitimerer Sikkerhetsrådet med makt, er dersom det utgjør en trussel mot fred og sikkerhet.¹¹⁵

¹⁰⁹ Helgesen (1999) s.119

¹¹⁰ Schweigman (2001) s.136-138

¹¹¹ Helgesen (1999) s.120-122

¹¹² Ibid. s.123

¹¹³ Military and Paramilitary Activities Case, ICJ Reports 1986 s. 14, se avsnitt nr. 174-181

¹¹⁴ Helgesen (1999) s.124

¹¹⁵ Ibid. s.126-127

Det er ikke sikkert om Sikkerhetsrådet kan gå til kollektiv humanitær intervensjon for menneskerettighetene, siden presedensgrunnlaget er som det er. Presedensgrunnlaget er basert på eksepsjonelle tilfeller hvor det alltid er et eller annet som reduserer intervensjonens presedensverdi. I Bosnia var det bl.a. samtykke fra myndighetene, i Somalia fantes det ingen ordentlig regjering og i Haiti ble intervensjonen invitert av den legitime presidenten samt at FN spilte allerede en betydelig rolle på øya med Governors Island-avtalen og involveringen i valget der.¹¹⁶

Kina har nettopp understreket nærmest hver gang tilfellenes eksepsjonelle karakter og tydeliggjort at det ikke kan skape presedens. Likevel har det mye for seg å si at hver ny intervensjon svekker motstandskraften i at det ikke er presedens, samtidig som det svekker innholdet i intervensjonsforbudet og statssuverenitetsprinsippet.¹¹⁷

Suverenitetsprinsippet og intervensjonsforbudet har gjennom ”beskyttelse” i FN bidratt til å redusere antall mellomstatelige kriger. Dette er et argument for å ikke svekke disse gjennom en adgang til humanitær intervensjon¹¹⁸. Militær intervensjon er forbeholdt spesielle situasjoner, noe som må gjelde i enda større grad dersom grunnen er interne forhold i en stat.¹¹⁹

På tross av alt dette har Sikkerhetsrådet ansett visse krenkelser av menneskerettighetene til alene å kunne utgjøre trussel mot freden, uten å vise til de grenseoverskridende elementene.¹²⁰

Å la FN-pakten få anvendelse på interne forhold er og blir en utvidende tolkning. Det var først og fremst mellomstatelige forhold pakken var designet for å løse med midler oppnevnt i kapittel VII. Likevel er dette forenelig med FN-pakten dersom man legger til grunn at FN-pakten skal tolkes dynamisk og i samsvar med effektivitetshensynet.¹²¹

Forenelig er det også med funnene til International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS), bestående av flere høyt juridisk kvalifiserte folkerettsteoretikere, som

¹¹⁶ Helgesen (1999) s.130-131

¹¹⁷ Ibid. s.131-132

¹¹⁸ Ibid. s.134

¹¹⁹ Ibid. s.129

¹²⁰ Ibid. s.128

¹²¹ Ibid. s.133

ble opprettet uavhengig av FN for å vurdere forholdet mellom nettopp intervensjon og statssuverenitet. ICISS omtalte sitt funn som ”responsibility to protect” og gikk langt i å oppstille en intervensjonsrett dersom staten ikke ivaretok sitt ansvar etter folkeretten. Funnene er av betydning siden rettslig teori er en rettskilde jfr. ICJ statuttene art.38(1)(d), dog subsidiære, og uttalelser fra ekspertorganer kan likestilles med dette.¹²²

De mente en intervensjon var lovlig så lenge den oppfylte kriteriene til doktrinen om ”rettferdig krig”.. Doktrinen om rettferdig krig har lange historiske røtter og kan sies å være grunntanken bak folkerettsreglene om når makt skal brukes (*ad bellum*), og hvordan makt skal brukes i selve krigen (*in bello*).¹²³ Kriteriene hentet fra rettshistorien er; rett intensjon, rett autoritet, siste utvei, rimelig sjanse til å lykkes og proporsjonalitet.¹²⁴

ICISS mente kriteriet om rett intensjon ville bli oppfylt når hovedformålet er å stoppe eller hindre menneskelig tragedie. Rett autoritet ville bli oppfylt når sikkerhetsrådet har godkjent det, eller hvis denne ikke kan handle, Generalforsamlingen eller en regional organisasjon under kapittel VII i FN-pakten. Proporsjonalitetsvurderingen skulle være typen og omfanget av menneskerettsbrudd på den ene siden, mot lengden og intensiteten av en intervensjon. Kriteriene om siste utvei og rimelig utsikter til suksess var også viktig, men innholdet trengs ingen videre forklaring.¹²⁵ ICISS sine konklusjoner oppstiller veldig generelle kriterier, men kan sees på som en vurderingsformel.

Proporsjonalitetsvurderingen kan også innebære en vurdering om hvor intern en situasjon er. Sikkerhetsrådets anvendelse av humanitær intervensjon kan forstås i følge Helgesen som et begrep med et ”kjerneområde” og en ”randsonen”.. Innerst i kjernen vil de tradisjonelle konfliktene befinne seg, mens de interne konfliktene ligger helt ytterst i ”randsonen”. Maktanvendelsens hjemmelsgrunnlag må være mer ekstraordinær jo lenger fra ”kjernen” man kommer.¹²⁶

Et perspektiv er å se hvor ekstrem situasjonen er, ikke hvorvidt situasjonen er og i hvilken grad den er intern eller ekstern. For i dag er det mer tydelig at det er de humanitære

¹²² Ruud (2002) s.60

¹²³ Matlary (2005)

¹²⁴ Mertus (2005) s.126

¹²⁵ I.c.

¹²⁶ Helgesen (1999) s.135

krisesituasjonene og massive krenkelser på menneskerettighetsbrudd hvor kapittel VII kan få en betydelig rolle.¹²⁷

Et annet perspektiv er å se det slik at FNs sikkerhetsråd alltid kan intervenere på humanitært grunnlag i de humanitære katastrofeområdene siden det nærmest er gitt at deler av befolkningen vil flykte, og følgelig true stabiliteten til regionen. Det er nok neppe tilstrekkelig, siden et spørsmål som da blir er nærliggende å stille er om Sikkerhetsrådet ikke kunne intervenert hadde flyktningene blitt fysisk hindret i å forlate staten.

Det kunne medført at geografi hadde blitt en faktor siden det er vanskeligere å flykte fra øystater. Vernet i intervensjonsforbudet burde heller ikke favorisere de som effektivt greier å stenge sine grenser, og med det sannsynligvis øke de menneskelige lidelser.¹²⁸ Flyktninger kan dermed ikke, kombinert med menneskerettsbrudd, sies å være et slags standardkriterium for humanitær intervensjon.

En vurdering er at FN kan intervenere humanitært i de spesielle tilfellene.¹²⁹ Denne måten å se det på har mye for seg, men på den andre siden sier den veldig lite.. Jeg skal se på om det likevel kan oppstilles visse momenter eller typetilfeller for humanitære intervensjoner under Sikkerhetsrådets anvendelse av kapittel VII og om praksisen kan gi visse retningslinjer.

Et problem med å prøve å angi slike er at Sikkerhetsrådets praksis ikke er generell, men basert på spesifikke saker. Ved en ny sak kan dermed oppregningene bli gale, eller som best upresise.¹³⁰ I tillegg ser det ut som Rådet vil hindre presedens fordi den viser i sine beslutninger til hvor unik og spesiell situasjonen i staten er.¹³¹ Det kan understøtte et mulig scenario hvor Sikkerhetsrådet ikke har gitte rammer eller ytterpunkter, men har et mer sak til sak perspektiv. Likevel skal jeg prøve å si noe generelt om Sikkerhetsrådets hjemmelsgrunnlag.

I Sør-Rhodesia, Sør-Afrika, Somalia, Nord-Irak, tidligere Jugoslavia, Haiti og Rwanda har menneskerettsbrudd og deres konsekvenser for befolkningen utløst bruk av art 39. Det møtte

¹²⁷ Helgesen (1999) s.136

¹²⁸ I.c.

¹²⁹ Ibid. s.131

¹³⁰ Ibid. s.137

¹³¹ Schweigman (2001) s.152

motstand på 60 og 70 tallet p.g.a. ikke-intervensjonsnormen, men er per i dag mye mindre omdiskutert. Praksis har utviklet seg gradvis med hvilken handling fra Sikkerhetsrådet etter kapittel VII som kan rettferdiggjøres med bakgrunn i hvilke humanitære følger en intern konflikt kan få..¹³²

Det er et krav om at situasjonen må være ekstrem.. Det kan leses ut fra mange folkerettslige teoretikere som opererer med en slags terminologi om at alvorlige, systematiske og omfattende brudd på fundamentale menneskerettigheter er det som berettiger en humanitær intervensjon. Teoretikerne går trolig ikke langt nok i alvorsgrad.¹³³

Situasjonen må være ekstrem også fordi artikkel 42 tolkes dit hen at den inneholder krav om nødvendighet og proporsjonalitet. Proporsjonaliteten ligger i midlene brukt for å oppnå formålet. Prinsippet får utslag i om eller hva slags midler som burde benyttes og i selve gjennomføringen.¹³⁴ En humanitær intervensjon er også et ekstremt virkemiddel, som alle andre operasjoner med bruk av militær makt. Det er på en måte en siste utvei. For at en handling da skal utløse en ekstrem reaksjon, burde den i seg selv være ekstrem. Nødvendighetshensyn tilsier da at andre midler blir vurdert først, som også er et nedfelt kriterium for handling etter art. 42.

Humanitære katastrofer av et enormt omfang faller inn under ekstreme tilfeller dersom massedød kan bli et resultat og dessuten er forårsaket av en væpnet konflikt. I tillegg må det mindre alvorlige inngripen være mislykket eller u-gjennomførbart, som f.eks. humanitær assistanse.¹³⁵

Det er med ganske stor sikkerhet man kan si at det må foreligge væpnet aktivitet i et land før en humanitær intervensjon blir aktuell. Det er sannsynligvis ikke et krav om grenseoverskridende våpenbruk, interne væpnede konflikter på et visst nivå er nok. Et slikt krav vil nok i de fleste tilfeller også være oppfylt der grove overgrep mot befolkningen skjer, både som årsak og konsekvens.¹³⁶

¹³² Schweigman (2001) s.152

¹³³ Helgesen (1999) s.137

¹³⁴ Ibid. s.141-142

¹³⁵ Helgesen (1999) s.138

¹³⁶ Ibid. s.140

Et eksempel til støtte for dette er i Nord-Korea hvor man har vært vitne til humanitære katastrofer med massedød som følge. Dette førte ikke til noen humanitær intervensjon. Det kan derfor konkluderes med, i alle fall på nåværende tidspunkt, ikke kan intervensjon humanitært i fravær av en væpnet konflikt.¹³⁷

I noen tilfeller strekker rådet seg langt for å fastsette en internasjonal dimensjon i den interne konflikten. Eksempler på dette er kurderne i Nord-Irak hvor massive mengder flyktninger ilte mot og over grensene til nasjonalstaten. I tillegg ble det referert til hendelser på tvers av grenser for å rettferdiggjøre hva som kan regnes som trussel mot "the peace", her internasjonal fred og sikkerhet i regionen.¹³⁸

I andre tilfeller som Rwanda og Somalia har de internasjonale aspektene i situasjonen nærmest glimret med sitt fravær. Folkemord eller lignende handlinger har vært karakterisert som trussel mot freden, spesielt tydelig i Rwanda. Det kan hevdes at folkemord er av slik karakter at det utgjør en trussel mot freden hvis freden forstås som rettsorden. Folkemord kan også sies å stå i en særegen stilling innenfor menneskerettigheter i folkeretten, og av den grunn legitimerer en humanitær intervensjon. Det er vanskelig å oppstille noe tallmessig krav til massakre dersom det skal regnes som folkemord, eller om det legitimerer en intervensjon. I Rwanda og Bosnia kom intervensjonen etter at folkemordet hadde fått pågått lenge.¹³⁹ I Bosnia hadde det pågått i 3 år, mens i Rwanda er det regnet med at rundt 500.000- 1 million var døde da FN grep inn.

Folkemord kan med det være et "unntak" fra det den originale mandatet tiltenkt Sikkerhetsrådet, som gjaldt bruk av makt på tvers av statsgrenser. Det kan også tenkes at det enten foreligger flere "unntak" eller så kan det tenkes at begrepet "trussel mot freden" har utviklet seg til å favne videre. Det vil så og si være sammenfallende, men det blir mer riktig å si det siste, i og med at det blir vanskeligere å legitimere "unntak" enn om situasjonen faller inn under ordlyden.

At det internasjonale samfunn kan reagere i felleskap ved folkemord er ikke spesielt kontroversielt, eller burde i alle fall ikke være det. Disse forsiktige formuleringene unngår

¹³⁷ Helgesen (1999) s.138

¹³⁸ Schweigman (2001) s.152

¹³⁹ Helgesen (1999) s.138-139

likevel ikke at rådet har skiftet fra beskyttelse av suverenitet til beskyttelse av folk. Beskyttelse av kurderne etter resolusjon 688 (1991) er kan fungere som bevis på rådets evolusjon i måten å tenke på når det gjelder legitimiteten av FNs intervensjon i situasjoner der ekstreme sivile forhold råder.¹⁴⁰

I stater som kollapse kan det være legitimt å gjenopprette staten, dersom den humanitære situasjonen i landet krever det.¹⁴¹ Bevis på at Rådet ville forandre status quo på et innenriksnivå finnes og i Sør-Rhodesia, Sør-Afrika, Somalia og Haiti.¹⁴² Begrunnelsene er at uten slike forandringer vil ikke situasjonen endres. I Somalia var det ansett som avgjørende for at den humanitære bistanden skulle fungere. Uten humanitære begrunnelser vil det derimot ikke være legitimt.¹⁴³

Selvbestemmelse eller Demokrati, eller mangel på dette, kan dog ikke ses på som noe grunnlag for intervensjon. Haiti har vært hevdet kunne tale for et slikt tilfelle, men det forelå for mange andre særegne omstendigheter til å trekke en slik konklusjon. Når det gjelder retningslinjer burde en humanitær intervensjon være ”begrenset av de humanitære begrunnelsene som motiverte den i utgangspunkter”.¹⁴⁴ Fjerning av et regime kan være et middel for å oppnå et formål, men burde aldri bli et mål i seg selv.¹⁴⁵ At staten har et regime man ikke liker eller utfører en uønsket politikk er derfor ikke i seg selv nok til å utløse en humanitær intervensjon.

2.2.6 Regionale organisasjoner mulighet til humanitær intervensjon etter artikkel 52(1)

I FN-pakten artikkel 52(1) finner vi hjemmel for at regionale organisasjoner eller andre sammenslutninger kan handle i saker vedrørende internasjonal fred og sikkerhet. Dette kan virke som et unntak fra sikkerhetsrådets enerett på maktbruk. Det er det i midlertidig ikke ved at handlingene er begrenset i omfang gjennom artikkel 53.1 andre setning, hvor tvangstiltak

¹⁴⁰ Schweigman (2001) s.152

¹⁴¹ Helgesen (1999) s.139

¹⁴² Schweigman (2001) s.153

¹⁴³ Helgesen (1999) s.139

¹⁴⁴ Helgesen (1999) s.139 og 141

¹⁴⁵ Ibid. s.143

behøver sikkerhetsrådets godkjenning. Det kan også hevdes at forbud mot tiltak ved bruk av makt kan leses ut av artikkel 52.1, hvor det står at handlingene må være i samsvar med prinsippene og formålene med FN. Disse er jo nettopp at konflikter skal løses fredelig og makt skal kun brukes som siste utvei, og da gjennom FN og sikkerhetsrådet. Det er også utdypet i artikkel 52.2 at det er fredelig løsning som skal søkes løst før sikkerhetsrådet blir blandet inn.

Artikkel 52 eller 53 kan dermed ikke sies å være noen selvstendig hjemmel for maktbruk. Forskjellen fra autorisasjon til slike organisasjoner og den gitt til ulike nasjoner når konflikter oppstår må være at denne kan være bedre egnet og allerede er opprettet. Et Eksempel på slike er African Union (AU). Forløperen til AU, Organisation of African Unity(AOU), intervenerte humanitært i Liberia 1990-1997 med påfølgende autorisasjon fra FNs sikkerhetsråd.¹⁴⁶ Rettslig sett skulle disse organisasjonenes som kan subsumeres under artikkel 52, ikke stilles i noen annet rettslig stilling hva angår humanitær intervensjon enn stater eller andre sammenslutninger ellers.¹⁴⁷ En reservasjon kan muligens være at de lettere får aksept og godkjenning i ettertid av Sikkerhetsrådet.

2.2.7 Selvforsvar

Retten til selvforsvar er, i tillegg til vedtak fra sikkerhetsrådet, det eneste eksplisitte unntak fra maktforbudet. Denne retten eksisterte før FN-paktens vedtakelse, men er nå nedfelt i FN-pakten artikkel 51.¹⁴⁸ Selv om artikkelen representerer en kodifisering av allerede foreliggende sedvane, må denne retten sies å være begrenset med art.51, i og med at den bare gjelder til sikkerhetsrådet har fattet vedtak. Også krav til nødvendighet, proporsjonalitet og umiddelbarhet ligger implisitt i bestemmelsen.¹⁴⁹ Retten til selvforsvar innebærer typisk at man har rett til å forsvare staten sin, eller andres fra en eller flere tredjestater. Spørsmålet blir om denne retten kan benyttes til å intervenere humanitært i en annen stat.

Menneskerettsbrudd i en stat kan vanskelig berøre nabostaten, men i eksemplene over kan det føre til massive flyktningstrømmer og muligens tilstander som truer sikkerheten der. Ordlyden

¹⁴⁶ Holzgrefe (2003) s.88

¹⁴⁷ Helgesen (1999) s.8

¹⁴⁸ Ruud (2002) s.176

¹⁴⁹ Ibid. s.180-181

i artikkel 51 i FN-pakten forutsetter at staten må være utsatt for et væpnet angrep. Blir den utsatt for dette kan både staten selv om andre stater påberope seg selvforsvarsretten, individuelt eller kollektivt. Således virker det ufruktbart å drøfte om retten til selvforsvar kan utløse en humanitær intervensjon siden menneskerettighetsbruddenes konsekvenser vanskelig kan oppfylle dette krav.

Hva som ligger i et væpnet angrep er omdiskutert. Det er helt klart mindre enn krig, og helt klart mer enn steinkasting på grensa. Det kan være fruktbart å se på hva slags handlinger som er forbudt ved maktforbudet. I litteraturen kan vi finne støtte for at maktforbudet omfatter handlinger som ikke er væpnet angrep,¹⁵⁰ men lite som tyder på at menneskerettsbrudd eller flyktningstrømmer kan sies å omfattes. I Nicaragua-saken i ICJ trengte til og med det å sende eller bidra til opprørstyrker ikke nødvendigvis å være et væpnet angrep etter artikkel 51.

Preventivt selvforsvar krever ikke at det foreligger et væpnet angrep. Den dominerende oppfatning er dog at denne retten er meget begrenset, slik at et væpnet angrep må være umiddelbart forestående. Slik at denne retten løser ingenting med hensyn til humanitære intervensjoner.

På tross av dette har humanitær intervensjon blitt utført i selvforsvar bl.a. av India i Øst-Pakistan (1971) og Tanzania i Uganda (1979). India intervenerte når Pakistan nærmest massakrerte befolkningen i den østlige delen,¹⁵¹ som nå er blitt til den selvstendige staten Bangladesh. Tanzania intervenerte i Uganda mot diktatoren Idi Amins grusomme regime og avsatte ham.¹⁵² Ingen av disse påberopte seg humanitær intervensjon, men retten til selvforsvar. Dette gjorde de selv om det var de humanitære grunner som var mest fremtredende. Lovligheten av disse er dog omdiskutert.

Avgjørende er i midlertidig at man ikke lenger ser på det som en rett å gripe inn med makt i en annen stats territorium for å beskytte egne statsborgere. Denne argumentasjonen er blitt benyttet selv i nyere tid av Egypt under Suez-krisen (1956) og av USA ved intervensjonen i Den Dominikanske Republik (1965). Synet, som også fikk støtte i eldre folkerettsteori, er i

¹⁵⁰ Ruud (2002), s.277

¹⁵¹ Holzgreffe (2003) s.44-49

¹⁵² Ruud (2002) s.187

dag helt forlatt til fordel for synspunktet om at staten selv må være angrepet.¹⁵³ Da er det rimelig å konkludere med at beskyttelse av andres borgere, som en humanitær intervensjon først og fremst har som formål, ikke kan utøves med forankring i selvforsvarsretten.

Skulle en slik rett eksistere måtte individene i kraft av sin subjeksstilling i folkeretten ha krav på egen selvforsvarsrett. Med andre ord om retten til å hjelpe andre stater overføres til å hjelpe andre individer. Tanken kan ha noe for seg siden en stat i bunn og grunn er bestående av individer. Likevel er det nærmeste man kommer de reglene man har for beskyttelse av menneskerettighetene som nevnt tidligere. Selvforsvarshjemmelen i FN-pakten kan ikke beskytte andre enn en stat.

2.2.8 Restriktiv eller absolutt tolkning av maktforbudet etter artikkel 2(4)

Det er hevdet at ordlyden i artikkel 2(4) ikke stenger for ensidige humanitære intervensjoner ved å tolke den restriktivt. I utgangspunktet er det omstridt å hevde noe slikt, siden den ikke omfattes av de eksplisitte unntakene fra maktforbudet. Andre er tilhengere av en absolutt tolkning og hevder i tråd med dette at maktforbudet omfatter all maktbruk. Problemstillingen er dermed ikke om 2(4) hjemler ensidig humanitær intervensjon, men om den omfatter eller stenger for en slik rett.

Forbudet mot bruk av makt har blitt jus cogens. Dette ble bekreftet av forskjellige stater i Wien-konferansen om traktatretten, og har blitt lagt til grunn i årene som fulgte av FN.¹⁵⁴ Innholdet i denne retten er dog ikke helt krystallklar. FN paktens art 2.4 etablerer et mer eksplisitt og konkret definert forbud mot bruk av makt, som er klarere avgrenset og har skarpere kanter enn det alminnelige intervensjonsforbudet forankret i statssuverenitetsprinsippet. Dermed skulle det være lettere å se om noe faller innenfor eller utenfor ordlyden.

For å fastlegge innholdet i artikkel 2.4 må man tolke ordlyden i samsvar med folkerettslige tolkningsprinsipper. Wien-konvensjonen om traktatretten 23.mai 1969 regulerer tolkning av traktater og er bindende selv for stater som ikke er parter av konvensjonen. Dette er fordi den

¹⁵³ Ruud (2002) s.179

¹⁵⁴ Cassese (1986) s.141

er sett på som kodifisering av sedvane.¹⁵⁵ Artikkel 31 i konvensjonen anviser at traktater skal tolkes i samsvar med den objektive tolkningsteori, som gir ordlydens mening en avgjørende betydning. I tillegg skal denne tolkes i lys av dens gjenstand og formål.¹⁵⁶ Et forslag fra USAs utsending ville at traktater skulle tolkes i samsvar med utviklingen, fordi den felles vilje utviklet seg over tid. Dette ble nedstemt til fordel for en tekstbasert tolkningsmetode som nå er nedfelt i art 31 og 32.¹⁵⁷

Artikkel 2(4) forbyr ikke bare krig, men også bruk av makt i et begrenset omfang slik at det språklig sett ikke foreligger en krig. Hvor langt maktforbudet gjelder i den retningen er i midlertidig uklart.¹⁵⁸

Humanitær intervensjon utøves med militære styrker og er derfor innenfor av det som omfattes av ordet makt i maktforbudets betydning. Det er det ingen uenighet om. Uenighet finner vi derimot i ordlyden ”against the *territorial* or *political* independence of any state” hva angår maktbruk i art.2(4)(min utheving). Kriteriet kan da tolkes til å ramme maktbruk rettet mot statens territorium eller dets politisk uavhengighet og ikke noe mer. Tilhengere av restriktiv tolkning av art. 2(4) mener følgelig da at ensidig humanitære intervensjon ikke omfattes av forbudet siden det ikke er utøvelse av makt mot den territorielle eller politiske uavhengighet mot noen stat.¹⁵⁹

Tilhengere av en absolutt tolkning av art. 2(4) vil derimot mene at artikkelen omfatter alle former for maktbruk fordi dette står best til resten av pakten og FNs rolle i det internasjonale samfunn. Selv om en humanitær intervensjon fremmer formål som også kan sammenfalle med FNs formål, så er farene større, ved at maktbruken kan være utløst av andre mindre edelige hensyn.¹⁶⁰

Humanitære intervensjoner retter seg hovedsakelig mot befolkningens vel og søker først og fremst ikke å okkupere territoriet som sådan. Rent faktisk medfører en slik operasjon besittelse av territoriet, men det kan anføres at siden dette er rent midlertidig, så går det klar

¹⁵⁵ Ruud (2002) s.24

¹⁵⁶ Ibid. s.69

¹⁵⁷ Holzgreffe (2003) s.185

¹⁵⁸ Ruud (2002) s.174

¹⁵⁹ Ibid. s.175

¹⁶⁰ I.c.

av forbudet.¹⁶¹ Belgia hevdet under tidligere Jugoslavia-rettsaken i IJC at NATOs intervensjon i Kosovo ikke var mot den territorielle integriteten eller politisk uavhengigheten til Jugoslavia.¹⁶²

I Haiti ble de facto regjeringen avsatt og den legitimerte tidligere presidenten gjeninnsatt. I Irak fikk kurderne betydelig selvbestemmelsesrett på bekostning av den irakiske stat, selv om de ikke fikk egen. Det blir vanskelig å konkludere med at disse statsrettighetene ikke ble krenket, dog styrkene som inntok landene ikke har noe av denne makten.

En annen tilnærming kan være at en humanitær intervensjon ikke krenker statssuvereniteten, men heller gjenoppretter den, med bedre og sikrere rammer som respekterer menneskerettighetene.¹⁶³ Det kan hevdes at meningen er å gjenoppbygge staten og gi tilbake territorium. Det kan også hevdes at dersom en stat ikke ivaretar sivilbefolkningens mest fundamentale rettigheter, så blir resultatet at statssuvereniteten bortfaller og på den måten ikke kan krenkes.¹⁶⁴

På den annen side kan den rette seg mot den sittende regjeringen, i alle fall som et sidemål, ved å innføre en mer demokratisk styring eller i en overgangsperiode ta kontrollen selv.¹⁶⁵ Eksempler på det kan være intervensjonen i Haiti. Et annet eksempel kan være styrtingen av Iraks president Saddam Hussein (2003), for således å innføre et mer demokratisk styre. Dette kan dog neppe regnes som noen humanitær intervensjon, selv om humanitære grunner ble påberopt.

Forarbeidene synes ikke å forutsette at makt med militære midler kan brukes mot noe annet enn statens territorium eller politiske uavhengighet. Dette kan heller virke som en oppkonstruert løsning.¹⁶⁶ Etter min mening kan en grunn til at ordlyden ble skrevet slik være at andre maktmidler som økonomisk press eller andre sanksjoner ikke skulle omfattes.

¹⁶¹ Holzgrefe (2003) s.37

¹⁶² Ibid. s.236

¹⁶³ Mertus (2005) s.117

¹⁶⁴ Ibid. s.126

¹⁶⁵ Holzgrefe (2003) s.37

¹⁶⁶ Ibid. s.38

FN paktens art.2(4) retter seg i midlertidig mot stater. Hva en stat er har vært diskutert mye og det er gjerne oppstilt 4 krav som inkluderer, territorium, befolkning, styre og uavhengighet.¹⁶⁷ Det kan virke vanskelig å oppstille en rett til å intervenere skulle noen av disse ikke være oppfylt. For det første er det umulig å intervenere uten territorium og ingen vits uten befolkning. Dersom uavhengighet ikke foreligger blir nødvendigvis intervensjonen rettet mot den stat som utbryterstaten blir regnet som en del av. Det som kan hevdes er at styret ikke tilfredsstiller kravene som stilles. Det er diskutert om myndighetene må sikre egne og andre borgeres grunnleggende rettigheter, gjerne kalt sivilisasjonens minstekrav, for å få status som stat.

På den annen side er det nok mest sannsynlig ikke påtenkt et unntak når det gjelder områder som ikke oppfyller statskriteriet. Dette følger av at paktens bruker ordet stat også i artikkel 2.7 hvor det er snakk om FNs intervensjonsadgang. Ordet stat er nok etter min mening brukt av praktiske grunner og ikke ment som et krav. Dog er nok mulig å hevde at en intervensjon i et område med fravær av en regjering eller annet styre ikke er like kontroversielt, og på den måte ha en slags redusert beskyttelse av statssuvereniteten. Støtte for det kan være FNs humanitære intervensjon i Somalia.

FN-paktens art. 2.4 nevner videre at maktbruken ikke skal stride mot det overnevnte, "...or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations", med andre ord ikke stride med FNs formål. For å avgjøre om en handling strider mot formålet må hensynene bak bestemmelsen trekkes inn og disse har derfor konkret rettslig betydning for tolkningsresultatet.

I preambelen til FN-pakten kan vi se at ett av formålene til FN er å ivareta menneskerettighetene. Av hensyn til dette formål kan man hevde at det burde være størst mulig adgang til å beskytte menneskerettigheter og til å hindre katastrofale overtramp. Av denne grunn taler for å ha en rett til ensidig humanitær intervensjon, særlig i de tilfeller sikkerhetsrådet er fastlåst. En humanitær intervensjon er nettopp myntet på menneskerettighetene, gjerne for å gi folket mulighet til å overta kontrollen etter et totalitært regime.

¹⁶⁷ Ruud (2002) s.96

Den andre siden av spørsmålet blir om menneskerettighetene blir bedre ivaretatt med intervensjonsrett for stater utenfor FN. Sikkerhetsrådet har fått en del kritikk for lite åpenhet, som kan gi liten tiltro til beslutningene. Likevel er det her kommet en del endring til det bedre.¹⁶⁸ Gode grunner kan tale for at FN er den beste kandidat. I FN blir saken tatt opp mer åpent og operasjonene de utfører vil være mer gjennomsiktelige. Selv om alle stater skulle være bundet av *in bello* reglene, som Genèvekonvensjonen om beskyttelse av sivile i krigstid av 12.aug 1949, vil FN mest sannsynlig være det tryggeste alternativet, også fordi overtramp av disse reglene ville komme frem i lyset.

Et formål er ivaretagelse av fred og sikkerhet gjennom enighet og samarbeid. Hensynet bak er at man skal hindre at igjen blir kastet ut i en omfattende krig. FNs design er bygget på konsensus, som igjen gir mulighet for trygghet.¹⁶⁹ FN ble nettopp stiftet for å unngå at stater utløste kriger og bruker makt til å løse sine konflikter. Det er også stadfestet i artikkel 2(3) at medlemslandene forplikter seg til å løse sine konflikter fredelig.¹⁷⁰ Derfor ble Sikkerhetsrådet opprettet til å ta hånd om konflikttilfeller som kunne ha alt fra grenseoverskridende til verdensomspennende konsekvenser.

Det at enkeltland eller en sammenslutning av sådanne uten godkjenning fra Sikkerhetsrådet går til aksjon, kan undergrave arbeidet Rådet gjør. De grunner Sikkerhetsrådet måtte ha hatt for å ikke intervenere blir tilsidesatt. Her er det nettopp uenigheten i Sikkerhetsrådet som leder til handling. Det står i midlertidig ingenting om at dette råd skulle ha enerett på maktbruk, men det kan hevdes å overensstemme best med formålet med å ivareta fred og sikkerhet og hensynet bak opprettelsen av et kollektivt sikkerhetssystem.

Mot dette kan hevdes at humanitære intervensjoner ikke er krig, og heller ikke utløst som et svar på en konflikt som staten(e) har med konfliktstaten. Dersom FN heller ikke greier å ivareta menneskerettighetene på en tilstrekkelig måte, så kan en humanitær intervensjon utenom sikkerhetsrådet være eneste løsning, selv om det også strider mot hensyn om å oppnå konsensus som grunnlag for handling.¹⁷¹

¹⁶⁸ Mertus (2005) s.132-137

¹⁶⁹ Holzgrefe (2003) s.241

¹⁷⁰ Ruud (2002) s.175

¹⁷¹ Holzgrefe (2003) s.39

En funksjon i sikkerhetsrådet som er designet på bakgrunn av det samme hensyn er vetoretten. Vetoretten gir innehaveren rett til å stikke kjepper i hjulene på det den ikke er enig i. Det er hevdet at FN ikke ville blitt til uten denne retten, for USA og Russland ville nok ikke blitt medlemmer uten.¹⁷² Hensynet bak vetoretten er at ingen av statene med denne makten skal kunne bli overkjørt og dermed hindre konflikt.

Hensynet bak en eventuell benyttelse av denne retten må jo forutsette at ingen lovlig kan unngå den ved å handle utenfor det organ som er tillagt denne funksjon. Den vetohavende stat kan da bare hindre at en FN-styrke blir satt inn og ikke at andre stater sender sine egne inn uten slikt mandat. Dette kan undergrave Sikkerhetsrådets autoritet og tiltro som konfliktløsningsorgan.

Et annet oppnevnt formål er det å hindre krig. Av hensyn til dette er FN opptatt med å minimere bruk av våpenmakt som konfliktløser og med det oppnå større stabilitet. En del av det samme hensyn vil derfor være til beskyttelse av staters suverenitet. Dette fordi den politiske trygghet og frihet fra voldelig innblanding vil i større grad hindre opprustning av gjennom diverse tiltak designet som intervensjonsforsvar.¹⁷³ Gitt at FN har enerett på bruk av humanitær intervensjon, vil dette ivareta hensynet ved at det reduserer fare for konflikt og krigshandlinger. Dette er på grunn av FNs egnethet til forebygging og løsning av slike saker. Bevis på det motsatte er dersom Sikkerhetsrådet ikke kommer til enighet og det foreligger grunn til humanitær intervensjon, slik som delvis i Rwanda (94) og Kosovo (99). Da kan det hevdes at andre staters humanitære intervensjon ville bidratt til å minimere våpenmaktbruken og lengden på konflikten. Lykkes dette kan også freden sies å være sikret.

Tanken bak art. 2(4) var først å fremst å ramme angrepskrig. Humanitær intervensjon er langt fra denne kjernen i prinsippet, dog ikke i utførselen. Væpnede styrker inntar landet, bare med et annet formål enn i en krig om makt og territorium.

Selv om formålet ikke er makt og territorium kan man for det første spekulere i om andre hensyn ligger bak, eller for det andre om hvem som burde avgjøre hvorvidt det foreligger og hva slags type tungtveiende grunner som er tilstrekkelig for utøsning av en humanitær

¹⁷² Mertus (2005) s.133

¹⁷³ Holzgreffe (2003) s.241

intervensjon.¹⁷⁴ At statene skal bestemme når det skal interverneres kan medføre at sprikende verdisyn og andre forskjeller som nødvendige skranker på menneskerettighetene,¹⁷⁵ kan lede til intervensjoner som ikke FN hadde gjennomført. Dersom døren åpnes for andre enn FN kan det hevdes at en slik adgang blir for vid, og at det vil undergrave FNs rolle som brobygger og kanskje føre til en sikkerhetsrisiko i seg selv.

Som en oppsummering kan man si at mange hensyn kan tale for en restriktiv tolkning av art.2(4) som kan åpne for en rett for stater til rett til humanitær intervensjon uten godkjenning fra Sikkerhetsrådet. Etter min mening er det tilstrekkelig antall gode hensyn som taler imot dette slik at en kan si at hensynene bak art. 2(4) tilsier en absolutt tolkning.

Hvorvidt en humanitær intervensjon er lovlig utenom FN-pakten på den måten at den ikke rammes av forbudet i art.2(4) kan vanskelig med sikkerhet konkluderes noen vei. Flertallet innen folkeretten er nok tilhengere av den absolutte tolkningen av 2(4) som stenger også for humanitære intervensjoner.¹⁷⁶

2.3 Andre traktater som rettsgrunnlag

Spørsmålet blir nå om humanitære intervensjoner kan ha grunnlag i andre traktater enn FN-pakten. I artikkel 103 i FN-pakten gis paktens bestemmelser forrang over alle andre traktater. Dette innebærer at dersom artikkel 2(4) stenger for humanitære intervensjoner utenom FN, kan ikke noe annet i avtales i andre traktater. Denne drøftelsen er dermed avhengig av en restriktiv tolkning av maktforbudet.

Helgesen tar til ordet for at regionale organisasjoner kan ha en slik mulighet på betingelse av at organisasjonen omfatter et betydelig antall stater i regionen og at den har en "konstitusjon" som forplikter medlemsstatene og at den dermed kan ansees å ha en viss legitimitet.¹⁷⁷ Dette mener han nok fordi selv om maktforbudet ikke stenger for ensidig humanitær intervensjon, er statene fortsatt under beskyttelse av statssuverenitetsprinsippet, som også er beskyttet av FN-pakten jfr. art.2(1). På tross av forrangsbestemmelsen i FN-pakten art.103 og at prinsippet

¹⁷⁴ Mertus (2005) s.126 og 164-165

¹⁷⁵ Cassese (1986) s.307-308

¹⁷⁶ Ruud (2002) s.175

¹⁷⁷ Helgesen (1999) s.7

er regnet som grunnleggende, er det mulig å avtale skranker i dette. Slik sett er ikke prinsippet jus cogens i den forstand at de restriksjoner som staten påtar seg ved avtale ikke medfører ugyldighet.¹⁷⁸

Spørsmålet om en slik adgang til å intervenere ble bl.a. aktualisert da Economic Community of West African States (ECOWAS) opprettet en fredsbevarende styrke i Liberia i 1990. Først intervenerte de uten mandat fra FN og med et tvilsomt samtykke fra den liberiske regjeringen. Sikkerhetsrådet ønsket dog styrkene raskt velkommen og opprettet et observatørkorps til støtte for denne, selv om styrkene til tider gikk ut over det rent fredsbevarende.¹⁷⁹

Organisasjonen for amerikanske stater (OAS) vedtok i 1991 en resolusjon som forplikter statene til kollektive tiltak dersom en demokratisk regjering blir styrtet. Om militære tiltak kan iverksettes etter resolusjonen er usikkert, men vil uansett stride mot intervensjonsforbudet dersom den ikke kan forankres i art. 51 om kollektivt selvforsvar. Dette kan bare avhjelpes med godkjenning av sikkerhetsrådet.¹⁸⁰

Det har også blitt intervenert humanitært mot stater som ikke har vært del av noen slik ”konstitusjon”. North Atlantic Treaty Organisation (NATO) intervenerte på humanitært grunnlag i Kosovo (1999), og det er hevdet at dette også var i alle fall noe av grunnlaget for angrepet på Irak (2003). Siden disse statene ikke på forhånd hadde bundet seg, er det nærliggende å spørre om det er noe i NATO-pakten 4. april 1949 som gir hjemmel for ensidig humanitær intervensjon.

I preambelen til NATO-pakten står det at NATO er en allianse av stater designet til kollektivt selvforsvar, som også må sies å være dets hovedformål. Riktignok står det også nevnt som formål at den skal bevare fred og sikkerhet. Området den skal bevare står det ikke noe om, i alle fall ikke i samme setning. NATOs konsept gir ikke uttrykk for noen operasjon utenfor selvforsvarsterritoriet. Det kan nok med rimelig stor sikkerhet sies at kravet må være at fred og sikkerhet i til et medlemsland eller regionen er truet. Støtte for det finnes i artikkel 4 i NATO-pakten hvor alliansen skal møtes hvis den territorielle integriteten eller politiske

¹⁷⁸ Cassese (1986) s.131

¹⁷⁹ Helgesen (1999) s.7

¹⁸⁰ I.c.

uavhengighet til noe medlemsland er truet. Hva ”regionen” innebærer er usikkert, det kunne være Europa og Amerika eller bare Nord-Atlanteren og områdene rundt medlemslandene.

Det er tvilsomt om Kosovos plassering og omfanget av konflikten var slik at NATO-paktens formål utløste en handlingsrett, selv om første og andre verdenskrig viser at konflikter kan eskalere og Kosovos region er kjent for å være ustabil. Irak er ikke i Europa og langt fra Nord-Atlanteren, slik at det er vanskelig å hevde at den freden eller sikkerheten NATO-pakten tar sikte på å verne er truet. Likevel skal jeg forutsette at formålene med pakten tilsier at medlemslandene kan eller må handle. Spørsmålet nå er da hva slags handling de kan utføre.

Det står ingenting i pakten om humanitære intervensjoner, kun om kollektivt selvforsvar. Som jeg har konkludert med er selvforsvar ingen hjemmel for humanitær intervensjon. Det er dermed vanskelig å oppstille noe rett til dette uten en klar hjemmel. Videre er det nedfelt i artikkel 4 i NATO-pakten de samme kriteriene som maktforbudet i artikkel 2(4) i FN-pakten inneholder. Det løser ikke så mye ved at denne drøftelsen beror på en restriktiv tolkning av 2(4).

Det står i midlertidig at NATO-landene skal respektere FN-paktens bestemmelser, som blant annet innebærer aksept av innholdet i Sikkerhetsrådets eksklusivitet på maktbruk.

Sikkerhetsrådet har rett til å autorisere regionale organisasjoner med maktbruk, men de har også lov til å nekte jfr. art.53(1). NATO er ikke opprettet på bakgrunn av denne artikkelen, nettopp fordi dets fokus har vært primært selvforsvar. Mye taler likevel for at dersom Sikkerhetsrådet har mulighet til å hindre en organisasjon hvis formål er fred og sikkerhet og medlemmene har bundet seg til en ”konstitusjon”, må de i alle fall kunne forhindre maktbruk av andre organisasjoner uten dette primærformålet mot stater som ikke er blant de medlemstater. Med andre ord som ikke har akseptert skranker i statssuverenitetsprinsippet.

Konklusjonen blir derfor at ingen traktater gir rettslig grunnlag for ensidig humanitær intervensjon.

2.4 Sedvane

Som allerede påpekt går FN-pakten foran traktater jfr. artikkel 103, og derfor også sedvane siden denne har samme trinnhøyde. I avsnitt 2.2.8 har jeg drøftet hvorvidt FN-pakten art.2(4) stenger for humanitær intervensjon. FN-paktens art.2(4) er ment å være et uttrykk for gjeldende sedvane.¹⁸¹

Logikken kunne tilsi da at dersom sedvanen før artikkel 2(4) tillot humanitær intervensjon, forandret ikke artikkel 2(4) noe. Likevel trenger dette ikke være tilfelle ved at det som ble bestemt i art.2(4) kan sette en stopper for eventuelt tidligere sedvane. Det som ble bestemt må nå gjelde som ny sedvane siden det også oppfyller kravene til sedvane. Da gjelder den også for stater som ikke er medlemmer av FN.¹⁸²

Utenfor FN må rammene av lovlig intervensjon vurderes ut fra foreliggende sedvane. For å fastslå innholdet i sedvaneretten må man se hen til praksis og om dette har opinio juris blant folkerettens subjekter. Drøftelsen av dette forutsetter at sedvanen kan eksistere uten motstrid mot FN-pakten, m.a.o. en restriktiv tolkning av maktforbudet. Jeg skal nå drøfte om når stater har intervenert, på hva slags faktisk grunnlag og hva slags reaksjoner det har fått internasjonalt for å fastslå rammen av en eventuell sedvane.

Det som må bevises er da om sedvane forelå før pakten og om denne fortsatt gjelder, eller om den fantes før pakten, men nå ikke eksisterer lengre. I tillegg må det diskuteres om ny sedvane har fremkommet av de siste års humanitære intervensjoner.

Statspraksis fra flere stater må bli møtt med sterk og klar motstand fra andre stater, skal den ikke oppnå status som sedvane.¹⁸³ Selv om det høres ut som sedvane dannes lett, er det flere krav som må oppfylles uavhengig av andre stater også.

For å danne sedvane i folkeretten er det både objektive og subjektive krav som må oppfylles. Dette kan tolkes ut av statuttene for Den internasjonale domstol art. 38 (1)(b) i "general practice accepted as law".. I den objektive er alle statenes uttrykk for rettsoppfatningen relevant. Eksempler er lovgivning, håndhevelse, uttalelser fra offentlige myndigheter og

¹⁸¹ Ruud (2002) s.174

¹⁸² I.c.

¹⁸³ Cassese (1986) s.180

protester mot andre staters handlinger.¹⁸⁴ Den subjektive delen i art 38 (1)(b) ligger i at statspraksisen må skje på grunnlag av opinio juris. Statene må handle i den tro at handlingen er i samsvar med gjeldende rett. Det har vært hevdet at man ikke må vite at det er rettmessig, men i alle fall vite at det ikke er folkerettstridig. Flere dommer fra Den internasjonale domstol krever dog rettsoverbevisning.¹⁸⁵

Helgesen hevder at det var historisk enighet blant flertallet av 1800-tallets folkerettsteoretikere om at en rett til ensidig humanitær intervensjon forelå, hvis innhold var gjenstand for usikkerhet.¹⁸⁶ Andre hevder at bevis for at det internasjonale samfunn så på retten til humanitær intervensjon som lovlig bindende ikke foreligger i tilstrekkelig grad.¹⁸⁷

I teorien var det i hvert fall oppstilt krav til legitimiteten til ensidig humanitær intervensjon. Doktrinen uttrykte for det første at det måtte foreligge en situasjon hvor en vesentlig del av innbyggerne i en stat var utsatt for grove, systematiske og omfattende overgrep. Denne situasjonen måtte finne sted vesentlig innenfor den aktuelle statens grenser og det måtte ikke foreligge samtykke fra staten. Intervensjonen utenfra skjedde med militære midler og hvor den intervensjonerende part ikke skulle ha særlige egeninteresser knyttet til styreform, politiske maktforhold eller kommersielle forhold, men opptre kun med de humanitære formål for øye¹⁸⁸

Hvorvidt denne doktrinen i praksis ble fulgt til punkt å prikke er vanskelig å si, men det er noen eksempler som regnes som humanitære intervensjoner foretatt før FNs dannelse, selv om det ikke er mange. Storbritannia, Frankrike og Russland intervenerte i Hellas (1827-30), Frankrike i Syria (1860-61), Russland i Bosnia-Herzegovina og Bulgaria (1877-78), USA i Cuba (1898) og Hellas, Bulgaria og Serbia i Makedonia (1903-08) og (1912-13).¹⁸⁹

Det er i praksis ikke stilt spesielt stort krav til tid i ICJ. Kravet til tid må dermed sies å være oppfylt ved at praksisen skjer i rundt 100 år. I ordlyden ”general practice” i ICJ statuttene art.38 ligger det et krav om stor oppslutning blant statene. Selv om antall intervensjoner skulle

¹⁸⁴ Ruud (2002) s.54

¹⁸⁵ Ibid. s.55

¹⁸⁶ Helgesen (1999) s.1

¹⁸⁷ Holzgreffe (2003) s.44-49

¹⁸⁸ Helgesen (1999) s.4

¹⁸⁹ Holzgreffe (2003) s.44-49

være nok er det også et krav til "widespread acceptance" som ble lagt til grunn i Fiskerijurisdiksjon-saken¹⁹⁰ og som innebærer at et flertall av statene må følge praksisen.¹⁹¹

De humanitære intervensjonene er ikke mange i tall, noe som kan gi inntrykk av at kravet ikke er oppfylt. Et argument for det motsatte er at kravet må modifieres ved at det skal ganske mye til for at noen intervenerer humanitært. Når det er sagt kunne det nok ha vært flere, for historien har mange grusomheter som det ikke ble intervenert på. Retten ble ikke benyttet da 1 million armenere ble drept av tyrkerne (1914-1919), tvangssulting av 4 millioner ukrainere (1930), massakrer av hundretusener av kinesere av Japan (1931-45) og utryddelse av jøder av nazi-Tyskland (1935-45). Det at det ikke ble intervenert kan tyde på at det ikke forelå en slik rett.¹⁹²

Det kan også bety at ingen hadde mulighet eller midler til å gjennomføre dette. Tre av de fire eksemplene skjedde helt eller delvis under verdenskrigene og det er ikke like lett å intervenere mot en stormakt som Sovjet (Russland) var. Rett betyr heller ikke plikt, og kan følgelig innebære en selektivitet om når den skal benyttes.

Det er usikkert om en slik rett eksisterte og derfor er det hevdet at den ikke kunne overleve FNs jus ad bellum regime. Det kunne den bare gjort med trinnhøyde som jus cogens. Hvis det var usikkert at retten eksisterte hadde den i alle fall ikke slik status. Det faktum at statene gikk sammen å forbød intervensjoner er sterke bevis på det motsatte. Hvis sedvanen stred mot FN-pakten ville den ikke ha overlevd. En fortsettelse av denne praksis kan derimot tyde på at FN ikke forandret noe hva angår humanitære intervensjoner.

Etter FN-pakten har statene fortsatt med humanitære intervensjoner. USA intervenerte i Den dominikanske republikk (1965), India i Øst-Pakistan (1971), Vietnam i Kampuchea (1978-93), Tanzania i Uganda (1979), USAs inngripen i Panama 1989, ECOWAS i Liberia (1990-95), Storbritannia, Frankrike og USA i Irak (1991), ECOWAS i Sierra Leone (1998) og NATO i Kosovo (1999). Dette kan tale som bevis for at ikke bare retten eksisterer, men lever i beste velgående.¹⁹³

¹⁹⁰ ICJ Rep. 1974 s.3

¹⁹¹ Ruud (2002) s.54

¹⁹² Holzgrefe (2003) s.44-49

¹⁹³ I.c.

Selv om tilfellene er mange har begrunnelsene vært tilsvarende forskjellige. India hevdet selvforsvar og påberopte seg ikke humanitær intervensjon for deres inngripen. Vietnam hevdet at de bare svarte på den aggressive krigføring utført av Kambodsja. Tanzanias handlinger ble rettferdiggjort på grunnlag av at Uganda invaderte Kagera året før. ECOWAS ble invitert til Liberia og Sierra Leone av de legitimerede myndigheter. NATOs humanitære intervensjon i Kosovo ble tolket av NATO selv å være i samsvar med FNs resolusjoner 1160, 1199 og 1203. Det er vanskelig å la disse tilfellene tjene som bevis for en sedvanerettslig adgang til humanitær intervensjon når ingen "...dear speak its name".¹⁹⁴

Det er også vist til selektivitet etter FNs tilblivelse,¹⁹⁵ men konklusjonen må bli, slik som over, at dette ikke kan ha noe å si for retten.

Andre staters holdning til statspraksis er som nevnt en faktor i sedvanerettsdannelse. FNs generalforsamling, m.a.o. de aller fleste land, har nektet for en slik rett i mange resolusjoner, som f.eks. den i etterkant av NATOs inngripen i Kosovo (99). Generalforsamlingens holdning kan riktignok representere flertallet, men ikke nødvendigvis maktforholdene i folkeretten.¹⁹⁶ Sedvaneretten har ikke vært kjent for å presses frem av de svake statene. Betydningen av Generalforsamlingens vedtak kan likevel understrekes ved at deres anbefalinger kan bli sedvane.

I tillegg har stater gang på gang stadfestet prinsippet om ikke-intervensjon gjennom resolusjoner og deklarasjoner i organer som generalforsamlingen i FN.¹⁹⁷

I Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States gav Generalforsamlingen uttrykk for at ingen stater hadde rett til å intervenere uansett grunn mot statens "personality...or against political, economic and cultural elements". Dette kan regnes å være opinio juris blant medlemsstatene grunnet dens enstemmige tilslutning. Det kan hevdes at denne utvikler intervensjonsforbudet i FN-pakten.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Holzgrefe (2003) s.44-49.

¹⁹⁵ I.c.

¹⁹⁶ Ruud (2002) s.215

¹⁹⁷ Holzgrefe (2003) s.183

¹⁹⁸ Helgesen (1999) s.19

Stater har derimot heller hatt som politikk å ikke intervenere på bakgrunn av menneskerettighetene. Eksemplene som kunne finnes er rettferdiggjort på annen måte. Unntaket er muligens Irak i 1991 hvor en av de tre intervensjoner stater rettferdiggjorde håndhevelsen av ikke-flysonen på bakgrunn av en rett til ensidig humanitære intervensjon.¹⁹⁹ Intervensjonen fikk også bred oppslutning og aksept fra verdenssamfunnet. Den kan i midlertidig miste noe av sin presedensverdi da den kunne bli legitimert med at Irak ikke fulgte våpenhvileavtalen og det muliggjorde operasjoner.²⁰⁰ Uansett krever en sedvanerettsdannelse mye mer en et unntak.²⁰¹

Det kan riktignok hevdes at om ikke sedvane forelå før FN eller en viss tid etter, så er det en ny sedvanerettsdannelse på gang. Det er dog slik at den eller de stater som påstår at en sedvaneregul eksisterer, har bevisbyrden for dette.²⁰² Kosovo hvor mange mener kunne ha vært begynnelsen på en slik norm fikk ikke en slik støtte som kreves for sedvanedannelse. Noen ville fordømme, mens 133 utviklingstater enstemmig erklærte ensidig humanitær intervensjon som ulovlig.²⁰³ Etter intervensjonen i Kosovo fikk til og med noen av de allierte en aldri igjen holdning. Tyskland sa eksplisitt at Kosovo ikke måtte bli presedens. Frankrike sa at det forelå ekstraordinære omstendigheter som ikke måtte bli presedens, men utenriksministeren sa også at skulle noe tilsvarende skje igjen må saken vurderes på ny. USA gikk så langt som å si at godkjenning fra Sikkerhetsrådet er ønskelig men ikke nødvendig, mens Nederland og Belgia argumenterte for at humanitær intervensjon er lovlig i tvingende tilfeller. Storbritannia ville gi sikkerhetsrådet nærmere retningslinjer på når de skal intervenere.²⁰⁴

Den rådende oppfatning i folkerettsteorien er at en slik sedvanerett ikke foreligger. At noen bryter reglene betyr ikke at reglene endres. Dersom de bryter reglene av nødvendighet så vet de at reglene brytes og ergo ikke kan skape ny sedvane. For da er *opinio juris* kravet ikke oppfylt. Konklusjonen må bli i samsvar med den rådende oppfatningen at det ikke foreligger rett til ensidig humanitær intervensjon med hjemmel i folkerettslig sedvane.

¹⁹⁹ Holzgrefe (2003) s.183

²⁰⁰ Ibid. s.70-71

²⁰¹ Ibid. s.183

²⁰² Ruud (2002) s.54

²⁰³ Holzgrefe (2003) s.183

²⁰⁴ Ibid. s.240

3 Legalisering av ensidig humanitær intervensjon eller beholde status quo?

I det foregående har jeg sett på de ulike hjemmelsgrunnlagene og sett på hvem, når og på hvilket grunnlag humanitær intervensjon kan benyttes. Spørsmålet jeg skal prøve å besvare nå blir om hvorvidt denne rettslige stillingen er den beste, eller om noe burde eller kan gjøres.

Jeg har allerede sett på hensynene bak FNs Sikkerhetsråds enerett til humanitær intervensjon og konkludert med at det var den beste løsningen mot en uklar rett til ensidig humanitære intervensjoner for stater. Dette blir mer en drøftelse om det likevel ikke finnes en bedre løsning. For situasjonen nå kan etter min mening best karakteriseres som usikker, noe som verken stater, FN eller de utsatt for menneskerettsbrudd er tjent med.

En annen måte å se det på er at slik det er nå virker det som om det er greit med ensidige humanitære intervensjoner av stater dersom FN er fastlåst og stater dermed gjenstår som de eneste med makt til å gjøre slutt på grusomheter hvis nødvendigheten er åpenbar og de humanitære grunner like klare. For de vil sannsynligvis få sine handlinger unnskyldt i ettertid.²⁰⁵

Selv om det tilsynelatende passer med uttalelsen fra tidligere generalsekretær i FN, Kofi Annan, at de som bedriver etnisk rensing og de som er ansvarlige i andre grove menneskerettsbrudd ikke finner noen tilflukt i FN-pakten,²⁰⁶ så er det vel ikke den beste løsningen.

Det er hevdet at det beste er å se på ensidig humanitær intervensjon bare som avvik fra FN-pakten og ikke ta skritt for å legitimisere disse. Alle lovsystemer har brudd på loven, av og til for gode grunner. Den største trusselen ligger kanskje ikke i de brudd som allerede har forekommet eller kommer til å skje, men i de anstrengelser større stater med makt prøver å

²⁰⁵ Holzgreffe (2003) s.215

²⁰⁶ Ibid. s.233

tilpasse rettsystemet på en slik måte som samsvarer bedre med deres skiftende syn på rett og galt.²⁰⁷

Det kan til og med være bra med usikkerhet rundt spørsmålet om hvorvidt stater, eller grupper av sådanne, kan intervenere for humanitære grunner uten FNs samtykke. Det vil føre til at stater bare vil handle på egen hånd i spesielle tilfeller hvor menneskerettighetsbruddene befinner seg høyt på skalaen både i type og omfang, og bevisene for dette er særdeles sterke. Terskelen for handling blir høyere fordi handlingen må rettferdiggjøres i ettertid, slik som i Kosovo (99).²⁰⁸

Brudd på enhver lovgivning vil isolert sett ikke være ønskelig. Dersom de er moralsk og politisk rettferdiggjort kan det derimot være greit i ekstraordinære saker, fordi det kan bidra til at den nåværende lovgivningen blir sikret gjennom en stadfesting av at slike handlinger er ulovlige, dog unnskyldelige og ustraffbare.²⁰⁹ På den andre siden er dette er uønsket, i bunn og grunn fordi humanitære intervensjoner burde ha hendene rene.²¹⁰ Det kan også kunne føre til at legitimiteten til reglene om maktbruk blir trukket i tvil dersom de lett kan brytes, uten verken fordømming eller sanksjoner fra det internasjonale samfunn.²¹¹

Samtidig er det vanskelig å fordømme en stat som handler på bakgrunn av en tvingende moralsk grunn i et land hvor menneskerettskrenkelsene sjokkerende natur bare overgåas av Sikkerhetsrådets bundethet og motvilje til å gripe inn. Noen stater vil vel heller hylle den eller de som tar ansvar enn å formane om hva slags folkerettslige bestemmelser handlingen har brutt.

En løsning kan være legalisering av ensidig humanitær intervensjon, en annen kan være å kodifisere en plikt for FN å intervenere.

Legalisering av rett til ensidig humanitær intervensjon kan gjøres enten gjennom traktat eller konvensjon, gjennom FN eller en fastleggelse av kriterier i sedvaneretten. En slik

²⁰⁷ Holzgreffe (2003) s.202-203

²⁰⁸ Ibid. s.233

²⁰⁹ Ibid. s.241

²¹⁰ Ibid. s.201

²¹¹ Ibid. s.241

problemstilling er også nyttig skulle dette allerede være lovlig, men da som en kodifiseringsspørsmål. En plikt for FN til å gripe inn ville ha skjedd gjennom FN.

En traktat eller konvensjon vil avhenge av den får oppslutning fra om ikke alle, så i alle fall de fleste stater. For statene er ikke bundet av traktater de ikke har underskrevet. En slik legalisering vil da komme til kort skulle mange stater ikke signere. Skulle man greie å oppnå mange nok signaturer har man også et problem ved at mange kan signere men unnlate å ratifisere. Mange kan også signere og til og med ratifisere, men reservere seg på visse punkter.²¹² Det er også et sannsynlig scenario i og med den omdiskuterte stillingen til ensidig humanitær intervensjon.

Den mest sannsynlige tilnærming gjennom traktat eller konvensjon vil da være en gruppe liberale og demokratiske stater, bundet sammen i traktat som foreskriver kriterier som må være oppfylt for at en humanitær intervensjon skal skje uten FN autorisasjon. Disse kunne være basert på rettferdig krig doktrinen eller avhengig av at Sikkerhetsrådet anså et tilfelle for trussel mot freden. Problemet med dette er i midlertidig at det ikke er en lovlig tilnærming. Dette ville bryte med allerede eksisterende bestemmelser i FN-pakten. Dette måtte da ha vært avhengig av en slik støtte som kunne bidra til å utvikle det til det lovlige.²¹³

Gjennom FN kan ensidig humanitær intervensjon legaliseres ved at Generalforsamlingen kan vedta nye retningslinjer og tilføye endringer i art 2(4) og 2(7) for å få det til å overensstemme. Dette medfører en folkerettslig lovlig og demokratisk tilnærming. Skulle det bli gjennomført ville det ha betydd flertallsstøtte fra det internasjonale samfunn. Det er fordi det trengs 2/3 av generalforsamlingen og 2/3 av sikkerhetsrådet uten noen bruk av veto.²¹⁴ Det går også an å gjøre en ensidig humanitær intervensjon, f.eks. Kosovo, som presidents for slike operasjoner og lovgjøre dem gjennom artikkel 52 med ulike rammer.²¹⁵

Hvor sannsynlig det er er i midlertidig en annen sak. Vetoretten har blitt brukt mot kollektive humanitære intervensjoner i flere tilfeller, så det ville det være logisk å slutte at den samme ville bli nedlagt for å gjøre ensidige humanitære intervensjoner generelt lovlige, selv med klare rammer. Det kan nok også vanskelig tenkes at man hadde oppnådd det nødvendige

²¹² Holzgreffe (2003) s.134

²¹³ Ibid. s.138-139

²¹⁴ Ibid. s.138

²¹⁵ Ibid. s.72-73

flertall i Generalforsamlingen, med tanke på holdninger til en slik rett og til betenkeligheter rundt innskrenkninger i statens egen suverenitet som går lenger enn de som allerede er gitt.²¹⁶

En plikt for FN å intervenere kollektivt ville ha medført de samme kodifiseringsutfordringer som nevnt ovenfor. I Tillegg måtte trolig artikkel 43 i FN-pakten gjenopplives. Statene måtte ha stilt med styrker slik at en plikt lar seg gjennomføre. Løsningen har mye for seg siden den effektivt vil utelukke ulovlig statsintervensjon og medføre at Sikkerhetsrådet blir et effektivt organ for håndtering av slike situasjoner.²¹⁷ Da utelukkes også utenforliggende hensyn i Sikkerhetsrådets vurderinger. Ingen intervensjon vil bli stoppet grunnet at en stat ikke vil ha en flyktningstrøm etc.²¹⁸ Selv om det etter min mening er den beste løsningen vil nok også dette møte avgjørende motstand både i Generalforsamlingen og Sikkerhetsrådet.

En siste mulighet er å anerkjenne retten til ensidig humanitær intervensjon med hjemmelsgrunnlag i sedvane. Dette kan skje på to måter. Enten godkjenning av en ulovlig fremvekst som presser FN-paktens forbud innover eller en sakte men sikker lovlig fremvekst som følge av utvikling og nye rettsoppfatninger, samtidig som den mottar uttrykkelig eller stilltiende godkjenning av FN.²¹⁹

Det er et paradoks at sedvane kan bli til på ulovlig måte, men skal det vokse frem nye praksiser kan det være nødvendig. De gode eksemplene er forbudet mot folkemord og rettsoppgjøret i Nürnberg hvor forbrytelser mot menneskeheten ble introdusert. I motsetning til disse som var uten rettsgrunnlag eller presedens,²²⁰ har uautorisert humanitær intervensjon vært utført flere ganger, dog med usikkert rettsgrunnlag.

For å vurdere om sedvane er det beste rettsgrunnlag må det ses hen til fordeler og ulemper. Følgende momenter er hentet fra Emberland²²¹. På fordelssiden har man det faktum at sedvaneretten er fleksibel og vag. Det er positivt fordi den da kan anvendes pragmatisk slik at den tilpasses de situasjonene som oppstår. Det vil gjøre adgangen til humanitær intervensjon lettere. Sedvane kan også fylle det tomrom etterlatt av den traktatfestede retten som ikke

²¹⁶ Holzgrefe (2003) s.138

²¹⁷ Ibid. s.249

²¹⁸ Ibid. s.67

²¹⁹ Ibid. s.193

²²⁰ Matlary (2006)

²²¹ Emberland (2005)

burde være der. Denne situasjonen har også oppstått i praksis, eksempelvis Kosovo 99, hvor det moralske tilsa intervensjon mens det legale hindret.

Sedvaneretten forutsetter ikke en forutgående traktatinngåelse eller slike mekanismer. Ingen land trenger å signere, ratifisere eller inkorporere noen som helst, man blir bundet *ipso facto*. Automatisk bundet er man også selv om innholdet i retten endres over tid. Hvis behovet for humanitære intervensjoner øker og/eller tilsier utvidelse til andre beskyttelsesverdige grunnlag kan sedvaneretten tilpasses dette, uten de nevnte mekanismer. Traktater derimot, mangler denne dynamiske karakter som kjennetegner sedvaneretten.

Motsatt har den dynamiske karakteren en negativ side ved at dens grenser kan være gjenstand for uenighet. Grensene er jo ikke nedtegnet og hvis den også kan utvikle seg, så kan det være vanskelig å få full oversikt. En humanitær intervensjon er fra før et omstridt tema, så dennes grenser vil sannsynligvis bli gjenstand for mye opphetet diskusjon. Vinneren av slike diskusjoner vil være den som avgjør hva videre sedvane vil bli. De sterkeste folkerettslige subjektene er de statene med mest makt. Disse vil trolig være de som får viljen sin igjennom. Et spørsmål som reiser seg da er om de sterkeste skal være de som skal ha autoritet til å bestemme folkeretten, eller om det er best med en utvikling gjennom et felles forum der alle får sagt sitt, og kan velge å binde seg eller ikke.

Forutberegneligheten tilsier også at klare rammer er å foretrekke. Vage og fleksible sedvanerettslige regler er ikke noe godt grunnlag sett hen til rettsikkerheten til potensielle stater hvor humanitære intervensjon kan komme på tale. Den kan også sies å ikke tilfredsstillende de stater som vil intervenere, for de kan også være usikker på hva slags grunnlag de kan benytte denne rett. For begge parter vil derfor dette potensielt være utilfredsstillende. Dersom denne uenighet vedvarer vil folkerettsaktørene måtte tolke grensene uavhengig av hverandre, noe som potensielt kan medføre nye konflikter og rettsusikkerhet

Sett at det er mulig og kan gjennomføres på en lovlig måte, er sedvanen fortsatt avhengig av mange staters støtte gjennom handling eller på andre måter. I tillegg må tilsvarende få stater kjempe imot. Bare da kan den ønskede nye eller forandrede regelen bli bindende sedvane i folkeretten.²²².. Stater kan dermed hindre en slik dannelse ved å ta avstand fra denne

²²² Holzgrefe (2003) s.179

handlemåten, noe de også har gjort. *Opinio juris* kravet er også en vanskelig nøtt å knekke. Praksisen må menes å være i samsvar med folkeretten, slik at sedvanerettsdannelse derfor er vanskelig og usikkert.²²³

Det kan hevdes at subjektene i folkeretten i dag ikke kan komme til enighet om en rettslig ramme rundt humanitære intervensjoner. Mange stater er udemokratiske og styrt av et regime som ikke vil godkjenne en slik rett. En streng positivistisk lovholdning vil hindre internasjonal rett fra å utvikle seg til å gjenspeile flertallets syn på hva som er rett. Resultatet av dette vil bli en foreldet og mindretallsvennlig folkerett.²²⁴ Sedvane kan dermed være eneste løsning. Derimot skulle det være lovlig, må det skje gjennom FN.²²⁵

²²³ Holzgreffe (2003) s.134

²²⁴ Matlary (2006)

²²⁵ Holzgreffe (2003) s.138-139

4 Oppsummering av hovedfunn og implikasjoner fremover.

Brudd på menneskerettighetene er en nødvendig betingelse for intervensjon, men er ikke tilstrekkelig for at slike inngrep kan forsvare.²²⁶ Det må til et kvalifisert brudd på skalaen for menneskerettigheter rundt der folkemord ligger, eller situasjonen må ha grenseoverskridende elementer i tilstrekkelig grad. Det hele må avgjøres i en proporsjonalitetsvurdering. Utviklingen kan med rimelighet sies å gå mot en bredere enighet om humanitære intervensjoner og dets nødvendighet.

Skulle FN være fastlåst er det per i dag neppe lovlig å gjennomføre en ensidig humanitær intervensjon. Det har ikke hindret stater når lovens gjennomføring har produsert *reductio ad absurdum*; når den grovt fornærmer de fleste personers vanlige moralske sans om hva som er rett.²²⁷ Likevel blir ikke slike handlinger fordømt. Grunnen kan være at stater delvis ser gjennom fingrene med dette fordi det er moralsk forsvarlig, men det er også vanskelig å fordømme gjennom Sikkerhetsrådet når den intervenerende parten sitter som fast medlem. Det har også vært hevdet at det er en utvikling i gang som kan berettige visse former for ensidig humanitær intervensjon.²²⁸

En legalisering av ensidig humanitær intervensjon kan være vanskelig, særs gjennom FN eller traktat. Lettest vil være framvekst gjennom sedvane, men lovligheten vil på det beste være usikker. Om dette er det beste vil bero på om Sikkerhetsrådet intervenerer der tilfellene krever det. Det aller beste etter min mening ville vært et Sikkerhetsråd som hadde en nær plikt til å hindre katastrofale overtramp på menneskerettighetene. Det ville bidra til en felles linje og et felles fokus og bare dette vil på sikt bidra i avgjørende grad til å hindre at slikt skjer igjen.

²²⁶ Follesdahl (1992)

²²⁷ Holzgreffe (2003) s.212

²²⁸ Ruud (2002) s.188

5 Litteraturliste

Bøker

Mertus, Julie A. *The United Nations and Human Rights; A guide for a new era*. London and New York, 2005.

Holzgrefe, J.L og Robert O.Keohane. *Humanitarian Intervention; Ethical, Legal, and political Dilemmas*. Cambridge 2003

Schweigman, David. *The Authority of the Security Council under Chapter VII of the UN Charter (Legal Limits and the Role of the International Court of Justice)* The Hague, The Netherlands, 2001

Helgesen, Vidar, *Til Krig for menneskerettighetene; Legaliteten etter FN-Pakten av kollektiv humanitær intervensjon*, Institutt for offentlig retts skriftserie, Oslo, 1999

Cassese, Antonio. *International Law In A Divided World*, New York 1986 (optrykk 1992)

Ruud, Morten og Geir Ulfstein. *Innføring i Folkerett* 2.utg. Oslo, 2002

Domsregister

Nicaragua-saken, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)(ICJ Reports 1986 s. 14)

FN-utgiftsaken, Certain express of the United nations, (ICJ reports 1962 s.151)

Legality of use of force (Serbia and Montenegro v. Belgium) (ICJ reports 1999-2004) (and Canada, France, Germany, Italy, Netherlands, Portugal, United Kingdom)

Fiskerijurisdiksjonsaken, Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Norway) (ICJ Reports 1974 s.3)

Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco. PCIJ, Collection of Advisory Opinions, Series B, no 4, s24)

Konvensjoner og resolusjoner m.m.

Wien-konvensjonen Wienkonvensjonen om traktatretten 23.mai 1969

FN-pakten FN-pakten av 26.juni 1945

Folkemordkonvensjonen Konvensjonen om bekjempelse av folkemord av 9. desember 1948

Genèvekonvensjonen om beskyttelse av sivile i krigstid av 12.aug 1949

Friendly Relations-resolusjonen av 24.oktober 1970 (Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations)

ØSK Konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. (FN) 16.desember 1966

SP Konvensjon om sivile og politiske rettigheter (FN) 16. desember 1966

Menneskerettserklæringen Verdenserklæringen om menneskerettigheter av 10.des 1948
(tas med grunnnet betydning, dog ikke en konvensjon)

Nato-pakten Nato-pakten av 4.april 1949

OAS Charter of the Organization of American states 30.april 1948

Uniting for peace-resolusjonen 3.november 1950

Sikkerhetsrådets resolusjoner

Nr.221 9. april 1966 "Question concerning the situation in Southern Rhodesia"

Nr.282 23.juli 1970 "The Question of race conflict in South Africa resulting from the policies of apartheid of the Government of the Republic of South Africa"

Nr. 392 19.juni 1976 "Situation in South Africa: killings and violence by the apartheid regime in South Africa and other areas".

Nr.418 4. november 1977 (South Africa) (S/RES/0418)

Nr.688 5. april 1991 (S/RES/0688)

Nr.770 13. august 1992 (S/RES/0770)

Nr. 794 3.desember 1992 (S/RES/0794)

Nr. 841 16.juni 1993 (S/RES/0841)

Nr. 940 31. juli 1994 (S/RES/0940)

Artikler i tidsskrifter, årbøker, samleverk

Matlary, Janne Haaland. *Den gode militærmakten?* I: ny tid 29.jan 2005.

Matlary, Janne Haaland. *FN-mandat og militær intervensjon*. I: Minerva 19. september 2006

Føllesdal, Andreas. Hvordan begrunne menneskerettighetene: tverrkulturelle utfordringer I: Mennesker og rettigheter 1992 (10) 3: 258-268

Emberland, Marius. *Oppgavegjennomgang folkerett* Kurs 2avd2sem høst 2005